

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Karolína Menoušková

POŠKOZENÝ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ A JEHO OCHRANA

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra trestního práva

Datum uzavření rukopisu: 26. dubna 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Poškozený v trestním řízení a jeho ochrana vypracovala samostatně, všechny použité prameny jsem řádně citovala a práce nebyla využita k získání stejného nebo jiného titulu.

Karolína Menoušková

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za odborné konzultace v průběhu zpracování diplomové práce a za poskytnuté rady a připomínky.

Obsah

Úvod.....	1
1 Pojem poškozeného a jeho postavení v trestním řízení	3
1.1 Vymezení pojmu poškozeného de lege lata	3
1.1.1 Ublížení na zdraví.....	4
1.1.2 Způsobení majetkové škody	4
1.1.3 Způsobení nemajetkové újmy	5
1.1.4 Obohacení na úkor poškozeného	5
1.2 Negativní vymezení	6
1.2.1 § 43 odst. 2 trestního řádu.....	6
1.2.2 § 44 odst. 1 trestního řádu.....	9
1.2.3 § 310a trestního řádu.....	9
1.3 Nepřipuštění poškozeného k účasti v trestním řízení.....	10
1.4 Zastupování poškozeného	12
1.4.1 Zákonný zástupce	12
1.4.2 Opatrovník	14
1.4.3 Zmocněnec.....	16
1.4.4 Společný zmocněnec.....	18
1.5 Náhrada nákladů poškozeného.....	19
1.6 Odlišení pojmu poškozený a oběť.....	21
1.7 Postavení poškozeného jako subjektu a strany trestního řízení	22
2 Přehled práv poškozeného v trestním řízení	24
2.1 Práva náležející všem poškozeným.....	24
2.1.1 Souhlas poškozeného s trestním stíháním	26
2.2 Práva náležející poškozeným jako subjektům adhezního řízení	28
2.3 Vzdání se procesních práv	30
2.4 Právo na efektivní trestní řízení vs. právo na odsouzení pachatele.....	32
3 Adhezní řízení.....	33
3.1 Pojem adhezního řízení, jeho význam a právní zakotvení.....	33
3.2 Způsob uplatnění nároku.....	36
3.2.1 Včasné uplatnění nároku.....	36
3.2.2 Řádné uplatnění nároku	38
3.2.3 Následky neuplatnění nároku řádně a včas, povinnosti orgánů činných v trestním řízení	39
3.3 Překážka uplatnění nároku v adhezním řízení	40
3.4 Uplatňovaný nárok na náhradu škodu, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení.....	41
3.4.1 Náhrada majetkové škody.....	42
3.4.2 Náhrada nemajetkové újmy	44
3.4.3 Vydání bezdůvodného obohacení.....	45
3.5 Přejedání práv na právního nástupce.....	46

3.6	Rozhodování o uplatněném nároku.....	48
3.6.1	Přiznání nároku poškozeného	49
3.6.2	Odkázání na jiné řízení	51
4	Postavení poškozeného v odklonech	53
4.1	Dohoda o vině a trestu.....	54
4.2	Narovnání.....	59
4.3	Podmíněné zastavení trestního stíhání	62
5	Úvahy de lege ferenda	65
5.1	Podání odporu proti trestnímu příkazu.....	66
5.2	Soukromá a subsidiární žaloba.....	67
	Závěr	71
	Seznam zkratk	74
	Seznam použité literatury a jiných pramenů.....	75
	Odborná literatura	75
	Odborné články.....	77
	Soudní rozhodnutí a stanoviska	78
	Další zdroje	81
	Abstrakt.....	82
	Abstract.....	84
	Klíčová slova	86
	Key words	86

Úvod

Poškozený je významnou osobou z hlediska trestního práva hmotného i procesního. Vždyť znakem skutkové podstaty celé řady trestných činů je způsobení nějakého typu újmy, ať už charakteru majetkového nebo jiného, druhé osobě. Řádné pozornosti se však logicky poškozenému dostává především v rámci trestního řízení, kde vystupuje jako velmi významný subjekt, a dokonce je mu přiznáno postavení procesní strany.

Toto významné postavení poškozeného v trestním řízení vyplývá zaprvé z faktu, že jde o osobu přímo dotčenou trestným činem, jež má zpravidla zájem na trestním stíhání pachatele trestného činu a jeho odsouzení nejen z důvodu náhrady způsobené újmy, ale i určitého morálního zadostiučinění, které jí odsouzení pachatele přináší. Druhým důvodem je význam poškozeného pro samotné zjištění a objasnění trestného činu, jelikož je často jedinou osobou, které je spáchání trestného činu známo a která byla svědkem trestného činu nebo může jinak pomoci při zjišťování pachatele a jeho odsouzení. Dá se tedy říci, že se působení poškozeného prolíná celým trestním řízením, od podání trestního oznámení, přes pomoc při opatřování podkladů k prověření skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu v rámci prověřování a při vyhledávání důkazů během vyšetřování, přes účast na trestním řízení před soudem a případné uplatnění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení až po zájem na odsouzení pachatele, uložení trestu a nahrazení způsobené újmy.

Ačkoliv je postavení poškozeného v trestním řízení velmi důležité, bylo dlouhou dobu mimo hlavní pozornost zákonodárce, který se po roce 1989 zaměřil především na posílení práv obviněného. Postupně však dochází k úpravám postavení poškozeného a zakotvování dalších jeho práv. Přesto se se současným stavem není možné spokojit a je třeba vymezení osoby poškozeného a rozsah jeho práv dále analyzovat a přinášet návrhy na zlepšení. Kdy jindy bychom se také měli takovými otázkami zabývat než v době intenzivních příprav nové zákonné úpravy trestního řízení.

Zabývat se ve své diplomové práci osobou poškozeného a jeho právy v trestním řízení jsem se rozhodla především pro časté přehlížení jeho významu v trestním řízení

a možnost přinést kritický pohled na současnou právní úpravu v době silícího tlaku na dokončení rekodifikace trestního práva přijetím nové právní úpravy trestního řízení.

Cílem této práce je důkladně popsat vymezení osoby poškozeného v trestním řízení, a to jak z hlediska definice pozitivní, tak negativní, a podat přehled práv poškozeného de lege lata se zaměřením na adhezní řízení a postavení poškozeného v tzv. odklonech. V průběhu práce se pokusím upozorňovat na odlišné názory, které se v teorii ke konkrétním otázkám vyskytují, na nedostatky současné právní úpravy a představím několik návrhů na zlepšení a odstranění slabin zákonné úpravy trestního řízení ve vztahu k osobě poškozeného. Naopak pojednání o historickém vývoji a srovnání se zahraniční úpravou z důvodu omezeného rozsahu této práce zahrnuty nebudou.

1 Pojem poškozeného a jeho postavení v trestním řízení

1.1 Vymezení pojmu poškozeného de lege lata

Dle § 43 odst. 1 věty první trestního řádu je poškozeným ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Aby se osoba stala poškozeným, musí být splněn alespoň jeden z výše uvedených předpokladů. Mohou samozřejmě nastat i případy, a v praxi nepůjde o nic neobvyklého, kdy bude splněno více předpokladů najednou (k jednotlivým podmínkám viz níže kapitoly 1.1.1 až 1.1.4).

Vymezení pojmu poškozeného je stejné pro všechna stadia trestního řízení, tedy i pro fázi prověřování předcházející zahájení trestního stíhání, přičemž poškozeným v trestním řízení může být jak fyzická osoba nebo právnická osoba (a to včetně veřejnoprávní korporace typu zdravotní pojišťovny), tak stát.

Posouzení, zda je určitá osoba poškozeným, může být především v předsoudním stadiu poměrně obtížné. Aby nedocházelo k nedůvodnému krácení práv poškozeného, doporučuje se zacházet s osobami, které o sobě prohlašují, že byly trestným činem poškozeny, jako s poškozenými do okamžiku, než se prokáže opak¹.

Jak trestní řád, tak odborné publikace² rozlišují dva typy poškozených - poškozeného majícího práva podle § 43 odst. 1 trestního řádu a poškozeného majícího nadto nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení podle § 43 odst. 3 trestního řádu (v tzv. adhezním řízení). Platí tedy, že nikoliv každý poškozený je subjektem adhezního řízení, ale každý poškozený, který je subjektem adhezního řízení, má zároveň práva poškozeného podle § 43 odst. 1 trestního řádu. Blíže se právům poškozeného a adheznímu řízení budu věnovat v kapitolách 2 a 3.

¹ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, str. 28 – 29

² FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 217; JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 272; ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 227

1.1.1 Ublížení na zdraví

Pojem ublížení na zdraví odkazuje na hmotněprávní úpravu, která stanoví, že se ublížením na zdraví rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření (§ 122 trestního zákoníku). Pojem ublížení na zdraví se s užitím argumentu a *minori ad maius* užije i na těžkou újmu na zdraví.

Postavení poškozeného bude mít osoba, které bylo ublíženo na zdraví, i v případě, že obviněný není stíhán pro trestný čin obsažený v části druhé, hlavě první, dílu druhém trestního zákoníku (trestné činy proti zdraví)³.

1.1.2 Způsobení majetkové škody

Trestní řád pracuje i po roce 2014 s pojmem majetková škoda, nedošlo tedy k reflexi změny v soukromoprávní oblasti, jež nastala přijetím občanského zákoníku⁴. Občanský zákoník pracuje se souhrnným pojmem újma, kterou může být újma na jmění (škoda), nebo nemajetková újma (§ 2894 občanského zákoníku). Dále v práci budu užívat pojmy škoda a majetková škoda bez jakéhokoliv rozdílu.

Majetkovou škodou se dle soukromého práva rozumí újma na jmění, která je objektivně vyjádřitelná penězi, přičemž jměním je souhrn majetku a dluhů osoby (§ 495 občanského zákoníku)⁵. Např. J. Fenyk popisuje majetkovou škodu jako újmu na jmění, kterou dochází ke zmenšení či úbytku majetku poškozeného a která je vyjádřitelná penězi⁶. Na jedné straně tedy jazykově přistupuje k novému vymezení škody, jakožto újmy na jmění, na straně druhé však škodu vnímá jako újmu, která se projeví pouze na majetku osoby. Ačkoliv tedy soukromoprávní úprava nově hovoří o újmě na jmění (tedy aktivech i pasivech konkrétní osoby), trestněprávní pojetí vychází stále z toho, že se škoda projevuje na kladné straně jmění osoby, tedy na jejím majetku. Proto není třeba příliš kriticky přistupovat k publikacím vydaným před nabytí účinnosti občanského zákoníku.

³ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, str. 22

⁴ FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 215

⁵ *Občanský zákoník: komentář: Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 862 - 863

⁶ FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 215

Majetková škoda zahrnuje skutečnou škodu a to, co poškozenému ušlo, tedy ušlý zisk (§ 2952 občanského zákoníku).

Na závěr je třeba zmínit, že pro postavení osoby jako poškozeného v trestním řízení není rozhodné, zda pachatel způsobenou škodu nahradil, nebo nikoliv⁷.

1.1.3 Způsobení nemajetkové újmy

Nemajetkovou újmou se rozumí újma, která nemá majetkový charakter, přičemž se však mohou objevit i nepřímé majetkové důsledky takové újmy (např. ztráta zákazníků, tudíž zisku, při poškození dobrého jména či dobré pověsti). Typicky bude následkem porušení osobnostních práv.⁸

1.1.4 Obohacení na úkor poškozeného

Obohacením na úkor poškozeného se rozumí bezdůvodné obohacení, které je upraveno v § 2991 občanského zákoníku. Ten uvádí, že bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám. Podle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku zrušeného k 31. 12. 2013, byl bezdůvodným obohacením mimo jiné majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů. Dle V. Pelce se právě pod tuto skutkovou podstatu bezdůvodného obohacení řadilo bezdůvodné obohacení získané trestným činem. Jelikož občanský zákoník tuto úpravu nepřevzal, bude se nově bezdůvodné obohacení získané trestným činem dle V. Pelce podřazovat pod majetkový prospěch bez právního důvodu, spíše však pod obecnou kategorii uvedenou v § 2991 odst. 1, který uvádí, že kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil.⁹

⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 268; Rozhodnutí pléna a prezidia Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 1967, sp. zn. Pls 3/67, zveřejněno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R III/1967

⁸ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 226

⁹ PELC, Vladimír. Právo poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení. In: JELÍNEK, Jiří, GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, str. 82 - 83

Bezdůvodné obohacení může být buď přímé, které se projeví zvětšením majetku pachatele a tomu odpovídající újmou na straně poškozeného, nebo nepřímé, které vede k tomu, že se majetek pachatele nesníží¹⁰.

Odlišení bezdůvodného obohacení od škody může být v praxi poměrně komplikované. Obecně se dá říci, že zatímco škoda vzniká poškozenému, bezdůvodné obohacení pachateli¹¹. To ovšem není pro rozlišení příliš užitečná pomůcka, neboť ve většině případů dojde při vzniku škody poškozenému zároveň určitý prospěch pachateli (např. při trestném činu krádeže vznikne poškozenému škoda ve výši hodnoty odcizené věci, pachatel si tuto věc присvojí tím, že se jí zmocní, čímž se jeho majetek zvýší o hodnotu této věci).

Je proto třeba doplnit, že bezdůvodné obohacení je k náhradě škody ve vztahu subsidiarity, uplatní se tedy až v případech, kdy nelze užít náhrady škody. Proto je případů, kdy se bude poškozený v případném adhezním řízení dovolávat vydání bezdůvodného obohacení, málo.¹² Bezdůvodné obohacení se tedy uplatní v případě, kdy pachatel získá majetkový prospěch, který však nebude představovat škodu či ušlý zisk na straně poškozeného¹³. Příkladem mohou být situace, kdy pachatel užíváním neoprávněně získané věci (např. věci získané krádeží) dosáhne majetkového prospěchu, pokud toto užívání nebude zároveň představovat ušlý zisk na straně poškozeného.

1.2 Negativní vymezení

V trestním řádu nalezneme také několik ustanovení, které vymezení pojmu poškozeného a jeho práv zužují.

1.2.1 § 43 odst. 2 trestního řádu

Za poškozeného se v první řadě nepovažuje ten, kdo se cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, pokud vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele

¹⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 513

¹¹ PELC, Vladimír. Právo poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení. In: JELÍNEK, Jiří, GRÍVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, str. 86

¹² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 513

¹³ PELC, Vladimír. Právo poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení. In: JELÍNEK, Jiří, GRÍVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, str. 87 - 88

nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem (§ 43 odst. 2 trestního řádu).

Někteří autoři zastávají názor, že zavedení druhého odstavce § 43 trestního řádu nepřineslo zúžení pojmu poškozeného, jelikož i před novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., která tento odstavec do trestního řádu doplnila, musela být způsobená újma v příčinné souvislosti se skutkem naplňujícím znaky skutkové podstaty trestného činu a kryta zaviněním pachatele¹⁴.

Jiné publikace naopak tento odstavec analyzují, jistou váhu mu přiřkládají a uvádějí situace, při kterých se aplikuje¹⁵. Určitý typ takových situací se vyskytoval před novelou provedenou zákonem č. 181/2011 Sb. rozšiřující nároky, které může poškozený v adhezním řízení žádat, o bezdůvodné obohacení. Za takové situace nebylo možné po pachateli trestného činu podílnictví¹⁶ žádat náhradu majetkové škody, jelikož mezi škodou způsobenou trestným činem, kterým byla věc odcizena, a jednáním podílníka nebyla příčinná souvislost. V takovém případě by přicházelo v úvahu pouze žádat po podílníku vydání bezdůvodného obohacení, což, jak již bylo uvedeno výše, nebylo do zmiňované novely možné.¹⁷ Nicméně i podle současné právní úpravy mohou nastat situace, kdy se znění § 43 odst. 2 užije. Příkladem může být nabytí vlastnického práva k odcizené věci v dobré víře, že převodce je jejím vlastníkem. Škoda vzniklá nabyvateli není v příčinné souvislosti s trestným činem (respektive skutkem), pro který bude vedeno trestní řízení, nabyvatel tedy nemá s odkazem na § 43 odst. 2 trestního řádu postavení poškozeného.¹⁸

J. Jelínek tuto novelu hodnotil kriticky, když uváděl, že zjištění příčinné souvislosti mezi jednáním obviněného a vzniklou újmu, stejně jako zjištění existence a formy zavinění obviněného, je otázkou složitou, jejíž řešení patří až do řízení před soudem a nemělo by záviset na neformálním posouzení před provedením dokazování¹⁹.

¹⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 518

¹⁵ ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, František, RŮŽIČKA, Miroslav, VONDRUŠKA, František, NOVOTNÁ, Jaroslava. *Přípravné řízení trestní*, 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 859 - 861

¹⁶ Dnes § 214 trestního zákoníku, dříve § 251 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákoníku, zrušeného ke dni 31. 12. 2009

¹⁷ K tomuto tématu např. usnesení Nejvyšší soudu České socialistické republiky ze dne 16. 12. 1976, sp. zn. 6 To 39/76, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 7/1978 tr.

¹⁸ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 54, SEVT, 1994, str. 141

¹⁹ JELÍNEK Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*. 2003, č. 2, str. 113 - 114

Závěry J. Jelínka někteří autoři neuznávají a ke znění § 43 odst. 2 zaujímají odlišné stanovisko. Zdůrazňují, že ve fázi prověřování není možné dospět ve vztahu k poškozenému ke stejným závěrům, jako po zahájení trestního stíhání. Proto je nutné nakládat s osobami prohlašujícími se za poškozené jako s poškozenými, dokud není prokázán opak. Dodávají však, že k tomuto pojetí po zmiňované novele přibýlo objektivní hledisko, v jehož důsledku není třeba za poškozeného považovat osobu, která o sobě prohlašuje, že je poškozeným, ačkoliv tvrzená újma zcela zřejmě nemohla vzniknout zaviněním osoby označené za pachatele nebo zcela zřejmě není v příčinné souvislosti se skutkem, který je předmětem prověřování. Jako příklad těchto zcela zřejmých situací jsou uváděny případy, kdy by způsobení újmy bylo v rozporu s fyzikálními zákony či když osobě prohlašující se za poškozeného žádná újma nevznikla či vzniknout nemohla. Uvedené se přiměřeně vztahuje i na stadium vyšetřování.²⁰

Z výše uvedeného je zřejmé, že se na významu ustanovení § 43 odst. 2 trestního řádu přední čeští odborníci v oboru trestního práva neshodnou. Někteří jej považují za zužující, jiní pouze za zpřesňující ve vztahu k definici poškozeného uvedené v § 43 odst. 1 trestního řádu. O to zajímavější však jeho analyzování je. Osobně se přikláním k názoru, že toto ustanovení význam má, k jeho aplikaci by se nicméně mělo přistoupit pouze v případech, kdy je absence zavinění či příčinné souvislosti naprosto zřejmá již před provedením dokazování v řízení před soudem.

Jak již bylo uvedeno, újma vzniklá poškozenému musí být v příčinné souvislosti s trestným činem, pro který je obviněný stíhán, přičemž je rozhodné vymezení skutku v usnesení o zahájení trestního stíhání, nikoliv jeho právní kvalifikace²¹ (z tohoto hlediska by bylo vhodnější užití pojmu skutek, nikoliv trestný čin). V případě pokračujícího trestného činu musí být újma způsobena některým z dílčích útoků, pro které je trestní řízení vedeno. Pokud je trestní řízení vedeno společně proti více osobám,

²⁰ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 320 - 321

²¹ K tomuto tématu existuje konstantní judikatura (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 17. 8. 1973, sp. zn. 5 Tz 49/73, zveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 34/1974 tr.), stejně jako výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství poř. č. 20/2002. In: *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. Brno, 2002 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2002/stanovisko%2020-2002.pdf

je ten, komu byla způsobena újma, v postavení poškozeného jen vůči tomu ze spoluobviněných, jehož jednáním mu byla újma způsobena.²²

1.2.2 § 44 odst. 1 trestního řádu

Dalším ustanovením zužujícím vymezení pojmu poškozeného je § 44 odst. 1 trestního řádu, kde je stanoveno, že oprávnění poškozeného nemůže vykonávat osoba stíhaná v trestním řízení jako spoluobviněný.

Ačkoliv se laikovi může zdát, že toto ustanovení vyplývá z logiky věci, když není možné poskytovat ochranu určenou poškozenému osobě, která se na spáchání trestného činu podílela, význam citovaného ustanovení je jiný. K jeho výkladu je třeba užit jazykový výklad, který je v rozporu s výše uvedeným - je třeba odlišovat pojmy spoluobviněný podle trestního řádu a spolupachatel či účastník podle trestního zákoníku.

Pokud jsou tedy proti osobám, které jsou podle hmotněprávní úpravy spolupachateli či účastníky téhož skutku naplňujícího znaky skutkové podstaty trestného činu, vedena trestní řízení zvlášť, mohou být takové osoby v postavení poškozeného v trestním řízení vedeném proti spolupachateli či účastníkovi, a to se všemi právy, která jim trestní řád přiznává²³.

Argument pro tento výklad je jistě pádný²⁴, nemohu se však ubránit pocitu, že zde může docházet k neodůvodněným nerovnostem v právech spolupachatelů, kteří jsou stíháni ve společném řízení, a těch spolupachatelů, kteří, ať už z jakéhokoliv důvodu (přičemž je na místě zmínit, že to jsou často důvody na straně obviněných, které vedou k vyloučení ze společného řízení), jsou stíháni zvlášť.

1.2.3 § 310a trestního řádu

Třetí omezení se týká případu přechodu práv poškozeného na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení na právního nástupce, kdy tomuto právnímu

²² LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 54, SEVT, 1994, str. 12

²³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 538

²⁴ Látal k tomu uvádí, že jsou poškozený a obviněný stranami s protichůdnými zájmy, kdy proti obviněnému je vedeno trestní řízení a poškozený jako odpůrce vykonává svá práva proti obviněnému. LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 54, SEVT, 1994, str. 16

nástupci nepřísluší práva související s narovnáním (§ 310a trestního řádu). Této problematice se věnuji blíže v kapitole 4 týkající se práv poškozeného v tzv. odklonech.

1.3 Nepřipuštění poškozeného k účasti v trestním řízení

§ 206 odst. 3 trestního řádu stanoví, že uplatňuje-li práva poškozeného osoba, které toto právo zřejmě nepřísluší, vysloví soud usnesením, že onu osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští. V odstavci čtvrtém se uvádí, že se tento postup soudu užije i pro případy, kdy práva poškozených mohou být uplatňována pouze prostřednictvím společného zmocněnce (§ 44 odst. 2 trestního řádu²⁵) nebo kdy už bylo o nároku uplatňovaném v adhezním řízení rozhodnuto v jiném řízení (§ 44 odst. 3 trestního řádu).

Tento typ usnesení se tedy užije v celé řadě případů, přičemž již samotný výrok tohoto usnesení musí uvést, zda se jako poškozený nepřipouští osoba, které nepřísluší práva poškozeného v plném rozsahu²⁶, nebo zda se poškozenému nepřiznává pouze právo na uplatňování nároku podle § 43 odst. 3 trestního řádu²⁷ (např. z důvodu pozdního uplatnění nebo bylo-li již o nároku poškozeného rozhodnuto v jiném řízení). Ať už však jde o jakýkoliv z obou výše uvedených typů tohoto rozhodnutí, je podmínkou pro jeho vydání, že je zřejmé, že osobě uplatňující práva poškozeného tato práva nepřísluší, v případě pouhé nejistoty nelze způsobem stanoveným v § 206 odst. 3, 4 trestního řádu postupovat. Zda je tato podmínka naplněna, záleží na úvaze soudu. Soud při tomto posuzování přihlédne především ke skutku, pro který je trestní řízení vedeno, a to včetně jeho provedení a následků, k právnímu důvodu, na základě kterého osoba uplatňuje práva poškozeného, ke vztahu této osoby

²⁵ Na tomto místě je třeba doplnit, že § 44 odst. 2 trestního řádu, na který je odkazováno, původně upravoval jinou situaci - spočívala v oprávnění krajského soudu ve věcech, ve kterých byl pro rozhodování v prvním stupni věcně příslušným, rozhodnout o účasti poškozeného, přičemž negativní rozhodnutí zakládalo překážku účasti poškozeného v trestním řízení. I přes nové znění § 44 odst. 2 se však tento odkaz uplatní.

²⁶ Judikatura stanovila celou řadu situací, kdy soud podle § 206 odst. 3, 4 trestního řádu rozhodne, že poškozený není k hlavnímu líčení vůbec připuštěn, tudíž nemá žádná práva poškozeného. Vedle případů vyplývajících ze samotné definice pojmu poškozeného, tedy případů, kdy osobě nebylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, kdy se na její úkor trestným činem pachatel neobohatil nebo kdy vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem, jsou to situace, kdy oprávnění poškozeného uplatňuje osoba bez plné svéprávnosti, osoba, která není právním nástupcem poškozeného, subjekt, který nemá právní osobnost atd.; blíže viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2593 - 2594

²⁷ PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel, URBÁNEK, Jindřich. *Vzory podání a rozhodnutí v trestních věcech*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde, 2011, str. 377

k obžalovanému atd.²⁸ Nesmím opomenout zmínit, že rozhodnutí podle § 206 odst. 3, 4 nevytváří překážku pro uplatnění nároku na náhradu majetkové či nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení před jiným orgánem.

Dále je třeba odlišovat postup podle § 206 odst. 3 a 4 trestního řádu pro případy, kdy se poškozenému nepřiznává právo na uplatnění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení (např. z důvodu pozdního uplatnění nároku nebo při nahrazení újmy obviněným), a postup podle § 229 trestního řádu, kdy je poškozený se svým řádně a včasně uplatněným nárokem odkázán na jiné řízení. Tyto postupy mají různé důsledky na běh promlčecí lhůty. Zatímco v případě dříve uvedeného rozhodnutí běží promlčecí lhůta pro uplatnění nároku v jiném řízení od okamžiku vydání tohoto rozhodnutí, u později uvedeného běží promlčecí lhůta od okamžiku nabytí právní moci rozsudku v dané věci.²⁹

Existují i situace, kdy soud nerozhodne podle § 206 odst. 3 a 4 trestního řádu, aniž by přistoupil k rozhodnutí podle § 229 trestního řádu. Tak tomu bude v případech, když poškozený neuplatní nárok způsobem a ve formě, které vyžaduje zákon, když vezme svůj učiněný návrh na uložení povinnosti obviněnému nahradit škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení zpět nebo když se svých procesních práv vzdá.³⁰

Závěrem nutno dodat, že ustanovení § 206 odst. 3, 4 se uplatní pouze v řízení před soudem. Dospěje-li tedy orgán činný v trestním řízení již v předsoudním stadiu na základě výše rozvedeného ustanovení § 43 odst. 2 k závěru, že osoba uplatňující práva náležející poškozenému poškozeným není, přestane s takovou osobou jako s poškozeným jednat, aniž by bylo vydáno jakékoliv formální rozhodnutí. Tuto úpravu např. J. Jelínek opakovaně kritizuje a doporučuje změnu trestního řádu, která by zakotvila formální postup pro rozhodování o nepřipuštění poškozeného k trestnímu

²⁸ ŠÁMAL, Pavel, HRACHOVEC, Petr, SOVÁK, Zdeněk, PÚRY, František. *Trestní řízení před soudem prvního stupně*. Praha: C. H. Beck, 1996, str. 292

²⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2592

³⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2597 - 2598; k tomuto viz také usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994, sp. zn. 3 To 105/93, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 43/1994 tr.

řízení v rámci přípravného řízení. Argumentuje mimo jiné nemožností poškozeného se proti neformálnímu rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení jakkoliv bránit.³¹

Obavy J. Jelínka z možnosti neformálního rozhodování orgánů činných v trestním řízení o postavení osoby jako poškozeného v trestním řízení ještě před provedením dokazování chápu. K případům, kdy by takový postup mohl dle mého názoru přicházet v úvahu, jsem se již vyjádřila výše. Argument týkající se absence možnosti podat proti takovému postupu jakýkoliv opravný prostředek však z mého pohledu sám o sobě neobstojí, když ani proti usnesení soudu podle § 206 odst. 3, 4 trestního řádu není přípustná stížnost.

1.4 Zastupování poškozeného

Právní úpravu zastupování poškozeného v trestním řízení nalezneme především v ustanovení § 45 a v části první, hlavě druhé, oddílu osmém trestního řádu (§ 50 až § 51a).

Poškozený může být v trestním řízení zastoupen zákonným zástupcem, opatrovníkem nebo zmocněncem. I v případě zastoupení poškozeného však bude případný nárok na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení uplatněný v souladu s § 43 odst. 3 trestního řádu přiznán přímo poškozenému, přestože tento nárok uplatní jeho zástupce.

V případě projednávání utajovaných informací podle zákona o ochraně utajovaných informací, musí být poškozený a jakákoliv osoba, která jej zastupuje, podle tohoto zákona poučena. To neplatí pro osoby s platným osvědčením fyzické osoby pro příslušný stupeň utajení utajovaných informací a poučením podle zákona o utajovaných informacích (§ 51b trestního řádu).

1.4.1 Zákonný zástupce

Je-li poškozená osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo je-li její způsobilost k právním úkonům omezena, vykonává její práva podle trestního řádu její zákonný zástupce (§ 45 odst. 1 trestního řádu).

³¹ JELÍNEK Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*. 2003, č. 2, str. 114

Nejprve se zastavím u osoby poškozeného, který musí být pro účely trestního řízení zastoupen zákonným zástupcem (jak již bylo uvedeno v poznámce pod čarou č. 26, uplatňování práv poškozeného osobou s omezenou svéprávností je důvodem pro vydání usnesení podle § 206 odst. 3 trestního řádu). Přestože trestní řád po rekonstrukci soukromého práva nezareagoval na terminologické změny, které přijetí občanského zákoníku přineslo, nečiní tento nedostatek, který lze snadno překonat výkladem, v praxi zřejmě problémy. Občanský zákoník tedy sice nově operuje s pojmem svéprávnost, přičemž tato může být pouze omezena, její úplné zbavení již nepřichází v úvahu, zatímco trestní řád dále užívá pojem způsobilosti k právním úkonům, jejíž úplné zbavení bylo možné³², významově se však tyto pojmy kryjí. Občanský zákoník upravuje v § 30 okamžik nabytí plné svéprávnosti dovršením osmnáctého roku věku, tedy zletilostí, a dále zvláštními případy nabytí plné svéprávnosti před dovršením osmnáctého roku věku, a sice přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství (takto nabytá svéprávnost nezaniká ani zánikem manželství), přičemž nabytím plné svéprávnosti oprávnění zákonného zástupce vykonávat práva poškozeného zanikají. Nicméně ani po nabytí zletilosti nemusí být osoba plně svéprávnou, a to z důvodu neschopnosti samostatně právně jednat způsobené duševní poruchou. Omezení svéprávnosti upravuje občanský zákoník v § 55 a následujících.

I pokud jde o osobu zákonného zástupce, nalezneme právní úpravu především v občanském zákoníku.

Je-li poškozeným fyzická osoba, může být její svéprávnost omezená z důvodu nízkého věku (nedosažení zletilosti, § 30 odst. 1 občanského zákoníku), nebo duševní poruchy nemající přechodný charakter, přičemž v tomto případě rozhodne o omezení svéprávnosti soud (§ 57 odst. 1 občanského zákoníku). U osob nezletilých přichází jako zákonný zástupce v úvahu rodič takové osoby (§ 865 odst. 1 občanského zákoníku), osvojitel nezletilého osvojenice (§ 832 odst. 2 občanského zákoníku), poručník nezletilce (§ 878 odst. 2 občanského zákoníku) nebo opatrovník nezletilce (§ 878 odst. 3 občanského zákoníku)³³. U osob zletilých může být jejich zákonným zástupcem v trestním řízení opatrovník ustanovený soudem v civilním řízení (§ 62, § 465 odst. 1 občanského zákoníku), přičemž občanský zákoník v § 38 a následujících

³² § 10 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, zrušeného ke dni 31. 12. 2013

³³ Občanský zákoník ve zmíněných ustanoveních užívá pojmu „rodičovská odpovědnost“, který podle § 858 zahrnuje mimo jiné zastupování dítěte.

upravuje možnost osoby, která očekává, že nebude schopna sama právně jednat, zvolit si osobu opatrovníka³⁴. Pokud jde o nový institut zavedený občanským zákoníkem a upravený v § 49 až § 54 občanského zákoníku, tedy zastoupení členem domácnosti, domnívám se, že poškozeného tento člen domácnosti v trestním řízení nebude moci zastoupit, jelikož jistě nejde o obvyklou záležitost, jak to odpovídá životním poměrům zastoupeného (§ 52 odst. 1 občanského zákoníku).

Úprava obsažená v § 45 odst. 1 trestního řádu se, jak vyplývá z jazykového výkladu, užití pouze pro fyzické osoby. Zákon tedy neobsahuje ustanovení podobné zněním obsaženým v § 21 až § 21b o.s.ř. týkajících se zastupování právnických osob, státu a územně samosprávných celků. Trestní řád nepřistoupil k zavedení takového ustanovení ani po změně vzniklé soukromoprávní rekonstrukcí ohledně pojetí právnické osoby. Zatímco podle soukromoprávní úpravy účinné do konce roku 2013 mohla právnická osoba sama jednat, respektive jejím jménem jednali např. její statutáři, podle právní úpravy účinné od roku 2014 naopak právnická osoba není schopna sama právně jednat, a musí tak být vždy zastoupena. Tento nedostatek trestního řádu však opět zřejmě problémy v praxi nepůsobí.

Závěrem dodávám, že zákonnému zástupci poškozeného samozřejmě nic nebrání v tom, aby nechal poškozeného zastupovat zmocněncem.

1.4.2 Opatrovník

Ustanovení § 45 odst. 2 trestního řádu upravuje případy, v nichž zákonný zástupce poškozeného nemůže vykonávat svá práva uvedená v § 45 odst. 1 a vzniká tak nebezpečí z prodlení. Předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce v takové situaci ustanoví poškozenému k výkonu jeho práv opatrovníka rozhodnutím, proti kterému je přípustná stížnost.

Opatrovníkem bude zpravidla zvolena fyzická osoba mající k poškozenému vztah (např. příbuzný), může jí však být i jiná osoba splňující stanovené podmínky, případně zaměstnanec orgánu místní správy nebo jeho zařízení. Nedojde-li k ustanovení takového zaměstnance jako opatrovníka, přistoupí soud k ustanovení orgánu místní

³⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 545, 427 - 428

správy nebo jeho zařízení.³⁵ Je nicméně stále třeba rozlišovat opatrovníka jmenovaného civilním soudem např. v případě omezení svéprávnosti, který bude v trestním řízení vystupovat jako zákonný zástupce, a opatrovníka podle § 45 odst. 2 trestního řádu.

Opatrovníka soud poškozenému jmenuje v případě, že jeho zákonný zástupce svá práva vykonávat nemůže (např. z důvodu pobytu v cizině či zdravotní nezpůsobilosti, ale i v případě vzniku kolize mezi zákonnými zástupci, kdy je jeden z rodičů obviněným v trestním řízení, kde jako poškozený vystupuje jeho dítě) nebo analogicky nemá-li poškozený, jehož svéprávnost je omezena, zákonného zástupce. V obou případech je podmínkou jmenování opatrovníka hrozba nebezpečí prodlení. V případě, že nebezpečí prodlení nehrozí, přistoupí předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce k iniciaci řízení o ustanovení opatrovníka podle soukromoprávního předpisu (§ 62 občanského zákoníku) u příslušného soudu (§ 44 z.ř.s.).³⁶ Jak dovodila judikatura, přistoupí se analogicky k ustanovení opatrovníka také tehdy, nelze-li poškozenému, který uplatnil nárok podle § 43 odst. 3 trestního řádu, doručit rozsudek z důvodu dlouhodobého pobývání v cizině či neznámého místa jeho pobytu³⁷.

Dikce § 45 odst. 2 trestního řádu je svým odkazem na odstavec předcházející omezena pouze na opatrovníky fyzických osob. Jak se však bude postupovat v případě, kdy poškozenou bude právnická osoba, a to jednáním svého statutárního orgánu, který ji tedy z logiky věci při uplatňování jejích práv zastupovat nemůže? Tuto mezeru v zákoně se pokusilo vyřešit Nejvyšší státní zastupitelství ve svém výkladovém stanovisku č. 2/2009, ve kterém uvádí, že „vystane-li v přípravném řízení možnost střetu zájmů u právnické osoby včetně obce či kraje, vystupující v postavení poškozeného (§ 43 odst. 1 nebo i podle odst. 3 trestního řádu), zejména tehdy, jestliže orgán jednající jménem takové právnické osoby je osobou důvodně podezřelou ze spáchání trestného činu (§ 158 odst. 7 věta druhá trestního řádu³⁸) nebo obviněným, přichází v úvahu, aby státní zástupce ustanovil poškozené právnické osobě opatrovníka (§ 45 odst. 2 trestního řádu per analogiam); vždy se souhlasem osoby, která se má stát

³⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 544, 432.

³⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 544, 431 - 432

³⁷ Usnesení Okresního soudu v Teplicích ze dne 5. 5. 1998, sp. zn. 2 T 187/97, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 60/2000 tr.

³⁸ Dnes § 158 odst. 8 trestního řádu

opatrovníkem.³⁹ Podobně můžeme postupovat u institutu, který nově přinesla rekodifikace soukromoprávní úpravy - svěřenského fondu⁴⁰. Dopustí-li se trestného činu svěřenský správce a svěřenský fond je poškozeným, lze uvažovat o analogickém užití § 45 odst. 2 trestního řádu a přistoupit ke jmenování opatrovníka tomuto svěřenskému fondu.

Další situací, na kterou trestní řád nepamatuje, je jmenování opatrovníka poškozenému, který nemá zákonného zástupce (jde o osobu s plnou svéprávností), ale není sám schopen svá práva uplatňovat, např. z důvodu nepříznivého zdravotního stavu způsobeného trestným činem. I zde je možné uvažovat o analogickém užití § 45 odst. 2 trestního řádu.

1.4.3 Zmocněnec

Třetím typem zastoupení poškozeného je zastoupení zmocněncem. Zmocněnec, kterým může být kromě plně svéprávné fyzické osoby také osoba právnická, zastupuje poškozeného na základě plné moci, a to pouze v rozsahu v této plné moci stanoveném.

P. Hrachovec upozorňuje na to, že právě rozsahu zmocnění je ze strany orgánů činných v trestním řízení třeba věnovat potřebnou pozornost. Uvádí k tomu praktický příklad, kdy byly poškozenými matka a její dvě nezletilé děti, přičemž matka udělila plnou moc zmocněnci jen ke svému zastoupení, děti opomenula. Zmocněnec uplatnil nárok všech poškozených v adhezním řízení, k čemuž v případě dětí zmocněn nebyl. Nápravu v tomto případě zajistil až odvolací soud.⁴¹

Zmocněncem může být osoba, která je důvěrníkem oběti podle § 21 zákona o obětech (§ 50 trestního řádu), naopak soudce či přísedící nemohou být zároveň zmocněncem poškozeného, v opačném případě jsou vyloučeni z výkonu úkonů trestního řízení (§ 30 odst. 2 trestního řádu). Stejně tak nemůže být zmocněncem v hlavním líčení nebo veřejném zasedání osoba předvolaná k němu jako svědek, znalec či tlumočnick (§ 50 odst. 2 trestního řádu). Typicky bude zmocněncem poškozeného advokát.

³⁹ Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství poř. č. 2/2009. In: *Nejvyššího státního zastupitelství* [online]. Brno, 2009 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2009/stanovisko%202-2009.pdf

⁴⁰ § 1448 a následující občanského zákoníku

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel, HRACHOVEC, Petr, SOVÁK, Zdeněk, PÚRY, František. *Trestní řízení před soudem prvního stupně*. Praha: C. H. Beck, 1996, str. 172 - 173

Práva zmocněnce jsou upravena v § 51 trestního řádu, který stanoví, že zmocněnec je za poškozeného oprávněn činit návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky a účastnit se úkonů, kterých by se mohl účastnit poškozený. Je také oprávněn, aby vyšetřovací úkony za podmínek stanovených v § 51 odst. 2 trestního řádu byly prováděny v jeho přítomnosti, přičemž zákon upravuje povinnost policejního orgánu v takovém případě zmocněnce o vyšetřovacích úkonech informovat.

Trestní řád upravuje i případy, kdy má poškozený nárok na bezplatnou právní pomoc zmocněnce či na pomoc za sníženou odměnu (§ 51a odst. 1 trestního řádu). Tento nárok má poškozený, který je zvláště zranitelnou obětí podle zákona o obětech, kterému byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví, nebo který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt, prokáže-li, že na přibrání zmocněnce nemá finanční prostředky, nebo poškozený, jenž uplatňuje nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení podle § 43 odst. 3 trestního řádu a vzhledem k povaze a výši uplatňované náhrady není zastoupení zmocněncem zjevně nadbytečné, nemá-li prostředky na hrazení nákladů vzniklých přibráním zmocněnce. Nárok na bezplatnou právní pomoc má i bez splnění výše uvedených podmínek nezletilý poškozený, a to s výjimkou případu, kdy je poškozeným z trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku (§ 51a odst. 2 trestního řádu). Má-li z některého ze shora uvedených důvodů poškozený nárok na bezplatné zastupování zmocněncem nebo na zastupování za sníženou odměnu a zmocněnce si sám (nebo prostřednictvím zákonného zástupce či opatrovníka) nezvolí, je mu ustanoven ze seznamu advokátů poskytujících pomoc obětem trestných činů (§51a odst. 4 trestního řádu). Takový poškozený má také nárok na úhradu nákladů na znalecký posudek za podmínek stanovených v § 151a trestního řádu (k tomu tématu, stejně jako k náhradě nákladů vynaložených při zastoupení zmocněncem, blíže v kapitole 1.5 o náhradě nákladů poškozeného v trestním řízení).

Je-li poškozený zastoupen zmocněncem, doručují se písemnosti výlučně tomuto zmocněnci s výjimkou případů, kdy je poškozený v písemnosti vyzýván, aby něco sám vykonal (§ 45a trestního řádu).

1.4.4 Společný zmocněnec

Trestní řád v § 44 odst. 2 stanoví, že je-li počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení v trestním řízení.

Důvodem zavedení tohoto ustanovení jsou stále častější trestní řízení, kde je rozsah poškozených tak vysoký, že ochrana práv jednotlivých poškozených vede k ohrožení rychlosti a hospodárnosti trestního řízení. Obě podmínky, tedy mimořádně vysoký počet poškozených a ohrožení rychlosti trestního řízení, musí být splněny kumulativně. Kde je hranice „mimořádně vysokého počtu poškozených“ zákonodárce neurčuje, bude tedy záležet na okolnostech jednotlivých případů.⁴² J. Jelínek se k takto nejednoznačně vyjádřenému množství poškozených staví kriticky, upozorňuje na možnost nejednotného výkladu a doporučuje zpřesnění tohoto termínu přímo v zákoně⁴³.

Rozhodne-li předseda senátu a v přípravném řízení soudce o povinnosti uplatňovat práva poškozených prostřednictvím společného zmocněnce a poškozený si tohoto zmocněnce nezvolí, nemůže svá práva (a to včetně práva uplatňovat nárok podle § 43 odst. 3 trestního řádu) v trestním řízení vykonávat. Společným zmocněncem může být i jeden z poškozených.⁴⁴

Ustanovení týkající se osoby zmocněnce, jeho výkonu práv poškozených, doručování poškozenému majícímu zmocněnce a úhrady nákladů spojených s přibráním zmocněnce upravených v § 154 trestního řádu se užijí i v případě zastupování poškozených společným zmocněncem. Naopak § 51a odst. 4 trestního řádu upravující ustanovení zmocněnce a § 151 odst. 6 trestního řádu stanovující povinnost státu hradit náklady vzniklé ustanovením zmocněnce poškozeného se pro společného zmocněnce

⁴² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 539

⁴³ JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*. 2003, č. 1, str. 115

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 539 - 540

neuplatní. Povinnost státu zaplatit náklady související s přibráním společného zmocněnce vzniká pouze v případě, že má poškozený právo na právní pomoc zmocněnce bezplatně či za sníženou odměnu dle § 51a odst. 1 a 3 trestního řádu⁴⁵.

Trestní řád omezuje maximální počet společných zmocněnců na šest. Dojde-li k překročení tohoto limitu, omezí soud opatřením počet společných zmocněnců na tento počet, přičemž má v maximální možné míře šetřit práva náležející poškozeným. Výběr společného zmocněnce však v praxi naráží na několik překážek. Nejdříve je nutné všem poškozeným, kteří uplatnili nárok v adhezním řízení, oznámit rozhodnutí o možnosti uplatňování práv v trestním řízení jen prostřednictvím společného zmocněnce a vyzvat je k jeho určení. Dohoda poškozených o výběru osoby společného zmocněnce je pak v případech, kdy jsou poškozených stovky až tisíce, v podstatě nemožná. Každý si tedy zvolí svého zmocněnce, z tohoto výběru čítajícího velké množství osob pak rozhodující orgán vybere maximálně šest. Snaha o naplnění zásady rychlosti pak v praxi naráží na zdlouhavost procesu výběru společného zmocněnce.⁴⁶

1.5 Náhrada nákladů poškozeného

První ustanovení týkající se nároku poškozeného na náhradu jím vynaložených nákladů v trestním řízení nalezneme v § 151a trestního řádu, který upravuje právo poškozeného majícího nárok na ustanovení zmocněnce (§ 51a odst. 1 a 2 trestního řádu) na státem poskytnutou náhradu nákladů na znalecký posudek, který si nechal zpracovat, pokud nejde o znalecký posudek nepotřebný k objasnění věci či znalecký posudek již vyžádaný orgánem činným v trestním řízení.

Toto ustanovení směřuje k větší aktivitě stran, které mohou na základě jeho znění důkazní prostředky samy obstarávat, aniž by nesly náklady. Je však třeba doplnit, že obstará-li poškozený znalecký posudek, aniž by mu byl nejdříve přiznán nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu,

⁴⁵ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 23. 7. 2003, sp. zn. 12 To 335/2003, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 4/2005 tr.

⁴⁶ POLMOVÁ, Olga. Problematika institutu společného zmocněnce. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 4, str. 111

vystavuje se riziku, že o jeho nároku na tuto právní pomoc nebude rozhodnuto kladně, a náklady na znalecký posudek tudíž ponese sám.⁴⁷

Rozhodující část úpravy týkající se náhrady nákladů poškozeného obsahuje § 154 trestního řádu, který v odstavci prvním upravuje právo poškozeného, kterému byl v odsuzujícím rozsudku alespoň zčásti přiznán nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, na náhradu nákladů spojených s uplatněním tohoto nároku, a to včetně nákladů na příbrání zmocněnce, mezi které patří hotové výdaje zmocněnce a odměna zaplacená za zastupování. Je-li zmocněncem advokát, bude odměna stanovena podle advokátního tarifu⁴⁸. K rozhodnutí o uložení povinnosti odsouzenému nahradit náklady poškozeného je třeba návrhu poškozeného (§ 155 odst. 4 trestního řádu).

Ačkoliv by se s odkazem na již zmíněné ustanovení § 151a trestního řádu mohlo dojít k závěru, že náklady na znalecký posudek nebudou spadat pod sumu nákladů, o jejichž náhradě se rozhoduje podle § 154 odst. 1, je tento výklad nesprávný.

Může totiž nastat situace, kdy orgán činný v trestním řízení vyhodnotí znalecký posudek vyžádaný poškozeným jako nepotřebný k objasnění věci, čímž založí překážku přiznání náhrady nákladů na znalecký posudek státem, nicméně k přesnému stanovení výše uplatňovaného nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení je tento znalecký posudek nezbytný. V tomto případě by náklady na znalecký posudek mohly být nárokovány podle § 154 odst. 1 trestního řádu.⁴⁹

V druhém odstavci tohoto paragrafu je upravena možnost soudu rozhodnout o povinnosti odsouzeného nahradit náklady poškozeného spojené s jeho účastí v trestním řízení na jeho žádost v případě, že poškozenému nebyl nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení přiznán. Odborníci však shodně s názorem Ústavního soudu s ohledem na § 155 odst. 4 trestního řádu dovozují, že žádost na uložení povinnosti odsouzeného k náhradě nákladů souvisejících s účastí poškozeného v trestním řízení může podat i poškozený, který nárok na náhradu

⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1832

⁴⁸ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 4. 2005, sp. zn. 3 To 113/2005, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 2/2006 tr.

⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1852

podle § 43 odst. 3 trestního řádu neuplatnil či uplatnit nemohl⁵⁰. Rozsah nákladů souvisejících s účastí poškozeného v trestním řízení je třeba vykládat širěji než jen jako náhradu nákladů spojených s uplatněním nároku v adhezním řízení, které však bude bezpochyby zahrnovat také.

Úpravu rozhodování o návrhu poškozeného podle § 154 trestního řádu nalezneme v § 155 odst. 4 trestního řádu. Předpokladem rozhodnutí o povinnosti odsouzeného nahradit náklady poškozeného je odsuzující rozsudek; uložit tuto povinnost není možné v případě podmíněného zastavení trestního stíhání nebo schválení narovnání (zde má však poškozený možnost své náklady uplatnit při sjednávání dohody o narovnání)⁵¹. K uplatnění nároku je stanovena prekluzivní lhůta jednoho roku od odsuzujícího rozsudku.

Je-li poškozenému zmocněnec ustanoven, hradí náklady vzniklé přibráním zmocněnce stát (§ 51a odst. 4 in fine trestního řádu). V takovém případě se při rozhodování o povinnosti odsouzeného hradit tyto náklady státu postupuje podle § 155 odst. 5 trestního řádu.

1.6 Odlišení pojmu poškozený a oběť

Vymezení pojmu poškozeného jsem se věnovala již v kapitolách 1.1 a 1.2, přesto se k pojmu poškozeného ještě vrátím v této kapitole a upozorním na odlišnosti pojmů poškozený a oběť.

Zákon o obětech uvádí definici pojmu oběť v § 2 odst. 2, který stanovuje, že obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil (tzv. přímá oběť). Odstavec třetí uvádí, že byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich (tzv. nepřímá oběť).

⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1854; náleží Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. II. ÚS 289/12, zveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky, svazek 67, pod č. 170

⁵¹ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 13 To 490/2006, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 13/2008 tr.

Ačkoliv se oba pojmy často překrývají a poškozený je v mnoha případech zároveň obětí, existují určité odlišnosti, které je třeba zmínit. Platí tedy pravidlo, že ne každý poškozený je zároveň obětí a ne každá oběť je zároveň poškozeným. J. Jelínek uvádí následující rozdíly mezi pojmy poškozený a oběť⁵².

V prvé řadě, jak vyplývá již z jazykového výkladu ustanovení § 2 odst. 2 zákona o obětech, nemůže být obětí právnická osoba, poškozeným v trestním řízení však být může. Tento rozdíl vyplývá z pojetí pojmu oběti jako osoby, která subjektivně vnímá nepříznivé následky trestného činu, což u právnické osoby z logiky věci nastat nemůže.

Další rozdíl opět vyplývá již ze samotného znění definic oběti a poškozeného - zatímco u poškozeného musí ublížení na zdraví, způsobení majetkové škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodné obohacení na jeho úkor nastat, u oběti stačí pouhé riziko těchto následků trestného činu.

Je třeba také upozornit na definici pojmu trestný čin uvedenou v § 2 odst. 1 zákona o obětech, podle které se za trestný čin považuje i čin jinak trestný. Z toho vyplývá další odlišnost pojmů poškozený a oběť - postavení oběti se nabývá i v případě, že osoba, která následek způsobila, není trestně odpovědná.

Posledním rozdílem je možnost přechodu práv na právního nástupce. Zatímco práva poškozeného související s uplatněním nároku na náhradu škody či vydání bezdůvodného obohacení na právního nástupce přecházejí (§ 45 odst. 3 trestního řádu), práva oběti na nikoho přejít nemohou.

1.7 Postavení poškozeného jako subjektu a strany trestního řízení

Subjekt je pojem, který trestní řád nevymezuje, ani s ním nepracuje, přesto je pro nauku trestního práva procesního jeho vymezení důležité. Subjekty se rozumí „činitelé, kteří mají a vykonávají vlastním jménem vliv na průběh řízení a kterým zákon dává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva nebo ukládá určité procesní povinnosti.“⁵³ Z uvedené definice jednoznačně vyplývá, že vedle jiných je subjektem trestního řízení právě poškozený.

⁵² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 270 - 271

⁵³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 197

Pouze některé subjekty mají také postavení strany trestního řízení. Stranou jsou jen ty subjekty, které mají v trestním řízení nejdůležitější postavení a zákon jim proto přiznává řadu procesních práv, které subjekty, jež nejsou stranami, nemají. V teorii se toto jejich zvláštní postavení označuje jako „právo slyšet a být slyšen“⁵⁴.

Definice pojmu strana trestního řízení se v teorii a pozitivně právním vymezení liší. Zatímco se odborníci shodují na tom, že se stranou rozumí „subjekt oprávněný uplatňovat nebo podporovat obžalobu anebo sebe nebo jiného proti obžalobě obhajovat“⁵⁵, ustanovení § 12 odst. 6 trestního řádu stanoví, že se stranou rozumí ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce a společenský zástupce; stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek. Teorie zákonné vymezení pojmu strany neuznává, přičemž mu vytýká především nepromítnutí faktu, že o stranách se dá hovořit až při řízení před soudem⁵⁶.

Ať už je však při definování pojmu strany trestního řízení užitá definice teoretická či zákonná, poškozený bude vždy vnímán jako strana trestního řízení, a to bez ohledu na to, zda uplatnil nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení podle § 43 odst. 3 trestního řádu, nebo nikoliv.

Na závěr nutno dodat, že poškozený je procesní stranou významnou a především samostatnou - stojí sice proti obžalovanému, mohlo by se tedy zdát, že jeho postavení bude spojeno s postavením státního zástupce, avšak i mezi těmito dvěma procesními stranami mohou vzniknout rozdíly v jejich zájmech, jsou tedy stranami na sobě nezávislými. Významný rozdíl mezi postavením státního zástupce a poškozeného je možné spatřovat také v tom, že poškozený není povinen vystupovat v trestním řízení nestranně. Nemůže samozřejmě přistoupit k takovému chování, které by naplňovalo znaky trestného činu křivé výpovědi či křivého obvinění (§ 345 a § 346 trestního zákoníku), nic mu však nebrání v tom, aby např. navrhoval jen takové důkazy, které svědčí proti obviněnému.⁵⁷

⁵⁴ FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 117

⁵⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 198

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 198

⁵⁷ RŮŽIČKA, Miroslav, PÚRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 235 - 236

2 Přehled práv poškozeného v trestním řízení

S ohledem na omezený rozsah práce není smyslem této kapitoly zevrubně popisovat jednotlivá práva, která trestní řád poškozenému přiznává, ale tato práva vypočíst, k některým uvést další souvislosti a u vybraných uvést krátké pojednání. V samostatných kapitolách pak budou podrobně rozebrány dva úseky, a sice adhezní řízení (kapitola 3) a práva poškozeného v tzv. odklonech (kapitola 4).

Na účelu procesních práv poškozeného v trestním řízení se jednotliví autoři shodují. Je jím snaha o dosažení morální satisfakce poškozeného odsouzením pachatele trestného činu, smírné řešení sporu mezi pachatelem a poškozeným a konečně přiznání nároku poškozeného na náhradu v adhezním řízení.⁵⁸

Pokud jde o klasifikaci práv poškozeného, existuje několik způsobů členění, podle kterých různí odborníci postupují⁵⁹. Já se přikloním ke členění nejčastějšímu a z mého pohledu i nejpřehlednějšímu, a to na práva náležející všem poškozeným a práva, která mají pouze poškození, kteří jsou subjekty adhezního řízení. Toto členění užívá a velmi podrobný přehled práv poškozeného podává např. J. Jelínek⁶⁰. Než přejdu k samotnému vypočtení práv poškozeného, je třeba upozornit na fakt, že k plnému uplatnění práv uvedených v § 43 odst. 1 trestního řádu (a analogicky i jiných práv náležejících poškozenému podle obecné definice) je oprávněn poškozený i v případě, že neuplatnil nárok podle § 43 odst. 3⁶¹.

V následujících částech práce týkajících se vypočtení práv budu vycházet především z výčtu M. Růžičky, který výčet podaný Jelínkem rozšiřuje⁶².

2.1 Práva náležející všem poškozeným

Nejprve uvedu právo být poučen o svých právech a mít možnost tato práva uplatnit, což se vztahuje i na práva oběti podle zákona o obětech (§ 46 trestního řádu).

⁵⁸ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, str. 41; RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 244

⁵⁹ Viz RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 244. Nalezneme zde příklady hledisek, podle kterých lze členění provádět spolu s příklady autorů, kteří jednotlivé způsoby ve svých publikacích zvolili.

⁶⁰ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, str. 41 - 45

⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 15. ledna 1973, sp. zn. 1 Tz 62/72, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 8/1974 tr.

⁶² RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 245 - 250

Toto právo vychází již ze základní zásady uvedené v § 2 odst. 15 trestního řádu a je uváděno i v dalších ustanoveních upravující poučení o blíže specifikovaných právech (např. § 43 odst. 3 trestního řádu)

Poškozený má také právo, aby byly úkony trestního řízení prováděny v souladu s významem a výchovným účelem trestního řízení za současného šetření jeho osobnosti a ústavou zaručených práv (§ 52 trestního řádu). Základ tohoto práva můžeme opět najít již v základní zásadě trestního řízení zakotvené v § 2 odst. 15 trestního řádu. Stejně tak právo poškozeného užít před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka či jiného jazyka, který ovládá, je zakotveno mezi základními zásadami trestního řízení (§ 2 odst. 14 trestního řádu).

Ustanovení § 43 odst. 1 upravuje další okruh práv poškozeného, a to konkrétně právo činit návrhy na doplnění dokazování (dále upraveno např. v § 215 odst. 4 trestního řádu), nahlížet do spisu (a činit si z nich výpisky, poznámky a pořizovat kopie, § 65 trestního řádu), zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit.

Dalšími právy poškozeného jsou právo dát se zastupovat zmocněncem (§ 50 odst. 1 trestního řádu), právo podat návrh na rozhodnutí o nároku na zastupování zmocněncem bezplatně či za sníženou odměnu (§ 51a odst. 1, 3 trestního řádu), právo podat stížnost proti usnesením o zamítnutí tohoto návrhu, proti usnesení o ustanovení zmocněnce soudem a proti usnesení o zproštění povinnosti ustanoveného zmocněnce zastupovat poškozeného (§ 51a odst. 6 trestního řádu), právo poškozeného majícího nárok na ustanovení zmocněnce žádat o rozhodnutí o tom, že náklady na jím vyžádaný znalecký posudek ponese stát, a právo proti zamítavému usnesení podat stížnost (§ 151a trestního řádu), právo být poučen podle § 51b trestního řádu v případě projednávání utajovaných informací, právo na doručení opisu rozhodnutí, proti kterému může podat opravný prostředek (§ 64 odst. 1 písm. b) trestního řádu, příklady viz níže), právo podat podnět k uložení předběžných opatření⁶³ (§ 88d až § 88l trestního řádu; z logiky věci však bude v úvahu přicházet zejména předběžné opatření zákazu styku s určitými osobami a zákazu vstupu do obydlí) a právo podat proti rozhodnutím o změně či zrušení předběžných opatření zákazu styku s určitými osobami a zákazu vstupu do obydlí

⁶³ JELÍNEK, Jiří. Předběžná opatření v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2013, č. 5, str. 29

stížnost (§ 88n odst. 4 trestního řádu), právo vznést námitky proti osobě znalce, jeho odbornému zaměření a proti formulaci otázek (§ 105 odst. 3 trestního řádu), právo podat trestní oznámení (§ 158 odst. 1 trestního řádu), právo na doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání, požádá-li o to (§ 160 odst. 2 trestního řádu), právo udělit či neudělit souhlas s trestním stíháním v zákonem stanovených případech (§ 163 trestního řádu), právo žádat státního zástupce o odstranění průtahů v řízení nebo závad v postupu policejního orgánu (§ 157a odst. 1 trestního řádu), právo na doručení usnesení o odložení věci a právo podat proti tomuto usnesení stížnost (§ 159a odst. 6, 7 trestního řádu), právo na doručení usnesení o postoupení věci jinému orgánu (s užitím § 64 odst. 1 písm. b) trestního řádu) a právo podat proti tomuto usnesení stížnost (§ 171 odst. 2 trestního řádu), právo na doručení usnesení o zastavení trestního stíhání (s užitím § 64 odst. 1 písm. b) trestního řádu) a právo podat proti tomuto usnesení stížnost (§ 172 odst. 3 trestního řádu), právo na vyrozumění o přerušování trestního stíhání (§ 173 odst. 3 trestního řádu), právo na vyrozumění o odložení věci či o postupu podle § 179c odst. 2 trestního řádu ve zkráceném přípravném řízení (§ 179c odst. 4 trestního řádu), právo na doručení rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a rozhodnutí o tom, že se podezřelý osvědčil (§ 179c odst. 2 písm. h), § 179g odst. 1, § 179 h odst. 1, s užitím § 64 odst. 1 písm. b) trestního řádu) a právo podat proti těmto rozhodnutím stížnost (§ 179g odst. 7, § 179h odst. 4 trestního řádu), právo na vyrozumění o podání obžaloby (§ 176 odst. 1 trestního řádu), právo na doručení opisu obžaloby (§ 196 odst. 1 trestního řádu), právo klást se souhlasem předsedy senátu při dokazování otázky vyslychaným osobám (§ 215 odst. 1 trestního řádu), právo podat návrh na uložení povinnosti odsouzenému nahradit náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení (§ 154 odst. 1 a 2 trestního řádu), právo podat podnět k podání stížnosti pro porušení zákona (§ 466 trestního řádu).

2.1.1 Souhlas poškozeného s trestním stíháním

Pouze krátce se zastavím u jednoho z výše zmíněných práv, a sice práva udělit či neudělit souhlas s trestním stíháním podle § 163 trestního řádu. Ten stanoví, že trestní stíhání pro zákonem vymezené trestné činy proti osobě, která je vůči poškozenému ve vztahu příbuzenském či obdobně vymezeném zákonem, je možné jen na základě souhlasu poškozeného. Ustanovení § 163a upravuje výjimky, kdy souhlasu

poškozeného není třeba, a postup při nečinnosti poškozeného. Neudělení souhlasu v případech, kdy je k trestnímu stíhání vyžadován, má za následek nepřipustnost trestního stíhání (§ 11 odst. 1 písm. i) trestního řádu), přičemž je stanoveno právo obviněného trvat na projednání věci a dosáhnout tak pokračování v trestním stíhání i přes absenci souhlasu poškozeného (§ 11 odst. 4 trestního řádu).

Již v kapitole 1.7 jsem upozornila na to, že poškozený je nezávislou stranou trestního řízení, a to i vůči státnímu zástupci, přestože mají do určité míry stejné zájmy. Poškozený je sice procesní stranou vykonávající žalobní funkci⁶⁴, přičemž toto jeho postavení rozváděl již A. Růžek ve své práci z roku 1964⁶⁵, nicméně podat obžalobu (či návrh na potrestání nebo návrh na schválení dohody o vině a trestu), na základě které je vedeno trestní řízení před soudem, může jen a pouze státní zástupce (§ 180 odst. 1 trestního řádu). Poškozený přesto využitím práva udělit či neudělit souhlas s trestním stíháním může ovlivnit, zda trestní stíhání v zákonem stanovených případech bude vedeno, nebo nikoliv.

Toto právo poškozeného bylo do trestního řádu zavedeno novelou provedenou zákonem č. 178/1990 Sb., do té doby byla povinnost orgánů činných v trestním řízení stíhat všechny trestné činy, a to s odkazem na základní zásady, konkrétně zásadu legality a oficiality (§ 2 odst. 3 a 4 trestního řádu). Zavedení tohoto práva pak zakotvilo výjimku z těchto zásad⁶⁶.

Smyslem tohoto ustanovení je snaha o řešení konfliktu mezi veřejným zájmem na trestním stíhání pachatele a soukromým zájmem poškozeného, který je v blízkém vztahu k pachateli trestného činu. Odsouzením pachatele totiž mohou být osoby s tímto soukromým zájmem také postiženy, nemusí tedy mít zájem na stíhání pachatele.⁶⁷

Závěrem upozorním na názor, že institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním, tak jak je zakotven v § 163 a § 163a trestního řádu, nemůže nahradit institut

⁶⁴ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, str. 40

⁶⁵ RŮŽEK, Antonín. *Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964, str. 97.

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2014, str. 848; GRIVNA, Tomáš. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Karolinum, 2005, str. 89; SOTOLÁŘ, Alexander, ŠÁMAL, Pavel, PŮRY, František. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 127

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2116

soukromé žaloby⁶⁸, která v české trestněprávní úpravě zatím své místo nemá (blíže k soukromé žalobě v kapitole 5.2).

2.2 Práva náležející poškozeným jako subjektům adhezního řízení

Nejprve je třeba zmínit právo poškozeného navrhnout soudu, aby v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích způsobenou škodu nebo nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení získané na úkor poškozeného (§ 43 odst. 3 trestního řádu). Ostatní práva se od tohoto ustanovení odvíjejí, je tedy základním ustanovením pro tzv. adhezní řízení. Jelikož se adheznímu řízení věnují v samostatné kapitole, uvedu dále jen strohý výčet práv, jež poškozenému s postavením subjektu adhezního řízení náleží.

Takový poškozený má právo vznést návrh na zajištění nároku na náhradu v adhezním řízení majetkem obviněného (§ 47 odst. 2 trestního řádu), být vyrozuměn o zajištění jeho nároku (§ 47 odst. 7), být vyrozuměn o podání žádosti obviněného o zrušení nebo omezení zajištění (§ 48 odst. 4 trestního řádu) a proti rozhodnutí o zrušení či omezení zajištění podle § 48 trestního řádu podat stížnost (§ 49 trestního řádu), právo podat stížnost proti rozhodnutí o zrušení zajištění při složení peněžité jistoty a proti rozhodnutí o zrušení nebo omezení peněžité jistoty (§ 47a odst. 4 trestního řádu), právo prostudovat spisy po skončení vyšetřování a učinit návrhy na dokazování (§ 166 odst. 1 trestního řádu), právo na doručení opisu dohody o vině a trestu (§ 175a odst. 7 trestního řádu), právo být v hlavním líčení dotázán, zda navrhuje uložení povinnosti k náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení (§ 206 odst. 2 trestního řádu), právo na doručení opisu rozsudku, i pokud byl při jeho vyhlásování přítomen (§ 130 odst. 1 trestního řádu), právo na doručení trestního příkazu (§ 314f odst. 2 trestního řádu), právo podat odvolání proti rozsudku pro nesprávnost výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení nebo proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí (§ 246 odst. 1 písm. d) a § 246 odst. 2 trestního řádu), právo přednést konečný návrh při veřejném zasedání o odvolání (§ 235 odst. 3 trestního řádu) a přednést odvolání (pokud odvolání sám podal; § 235 odst. 1 trestního řádu), právo

⁶⁸ GŘIVNA, Tomáš. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Karolinum, 2005, str. 94 - 95

uzavřít s obviněným dohodu o náhradě škody nebo vydání bezdůvodného obohacení, jež je podmínkou k podmíněnému zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 1 písm. b), c) trestního řádu), právo podat stížnost proti usnesení o povolení obnovy řízení ve výroku o přiznání náhrady v adhezním řízení (§ 286 odst. 3, s užitím § 141 odst. 2 a § 142 odst. 1 trestního řádu), právo na náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, byli tento nárok aspoň zčásti přiznán (§ 154 odst. 1 trestního řádu).

M. Růžička ve svém výčtu práv poškozeného majícího postavení subjektu adhezního řízení uvádí i právo podat stížnost proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 7 trestního řádu)⁶⁹, judikatura nicméně dovodila, že toto právo náleží i poškozenému podle obecné definice uvedené v § 43 odst. 1 trestního řádu⁷⁰. Pokud je toto právo judikatorně přiznáno poškozenému dle obecné definice, náleží mu dle mého názoru také právo podat stížnost proti rozhodnutí o tom, že se obviněný ve zkušební době osvědčil (§ 308 odst. 4 trestního řádu).

Stejně tak právo žádat, aby soud rozhodl o uložení povinnosti k náhradě nákladů souvisejících s účastí poškozeného v trestním řízení i v případě, že poškozenému nebyl nárok v adhezním řízení přiznán (§ 154 odst. 2 trestního řádu), náleží, jak už jsem zmiňovala v kapitole 1.5, i poškozenému, který nárok v adhezním řízení podle § 43 odst. 3 trestního řádu neuplatnil či uplatnit nemohl, ačkoliv je v Růžičkově výčtu zařazeno mezi práva, která náleží jen poškozenému podle § 43 odst. 3 trestního řádu.

Sporné je i zařazení práva vyslovit souhlas se schválením narovnání (§ 309 odst. 1 trestního řádu) a podat proti rozhodnutí o schválení narovnání stížnost (§ 309 odst. 2). Zatímco J. Jelínek⁷¹ řadí první zmíněné právo mezi práva poškozeného, který má postavení subjektu adhezního řízení, M. Růžička⁷² jej shodně s P. Šámal⁷³ přiznává všem poškozeným. Já se v této otázce přikláním k názoru, že tento souhlas může dát kterýkoliv poškozený, nikoliv jen ten, který uplatňuje nárok na náhradu v adhezním řízení. Tomuto výkladu dle mého názoru svědčí i ustanovení § 310a

⁶⁹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 249

⁷⁰ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 21. 2. 1996, sp. zn. 3 To 108/96, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 37/1997 tr.

⁷¹ JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, str. 45

⁷² RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 246

⁷³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 3516

trestního řádu, které nepřiznává práva poškozeného týkající se institutu narovnání právnímu nástupci, na kterého přešel nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Domnívám se, že tímto paragrafem je zdůrazněn účel narovnání, kterým je mimo jiné urovnání narušených vztahů mezi obviněným a poškozeným, a to nejen takovým poškozeným, který uplatňuje nárok v adhezním řízení. Budu-li tedy vycházet z premisy, že právnímu nástupci poškozeného není přiznáno právo poškozeného aktivně vystupovat při sjednávání a schvalování narovnání právě proto, že účelem narovnání není jen získání náhrady v rámci adhezního řízení, ale i odstranění nepříznivého společenského vztahu mezi poškozeným a obviněným, nedávalo by přiznání práv souvisejících s narovnáním pouze poškozenému podle § 43 odst. 3 trestního řádu smysl.

Kriticky se stavím také k zařazení práva poškozeného být ve vyrozumění o hlavním líčení upozorněn na následky nedostavení se k hlavnímu líčení (§ 198 odst. 2 trestního řádu) a práva být v hlavním líčení dotázán, zda navrhuje uložení povinnosti k náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení (§ 206 odst. 2 trestního řádu), mezi práva náležející pouze poškozeným s postavením subjektu adhezního řízení. Zastávám naopak názor, že jde o práva všech poškozených.

Dodejme ještě, že práva související s uplatněním nároku na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení přecházejí na právního nástupce (§ 45 odst. 3 trestního řádu). Tomuto tématu se blíže věnuje kapitole 3 upravující adhezní řízení.

Výčet práv poškozeného není úplný, poškozenému náleží další práva, a to např. v souvislosti s jeho vystupováním v postavení svědka v trestním řízení.

2.3 Vzdání se procesních práv

Trestní řád umožňuje poškozenému vzdát se svých procesních práv výslovným prohlášením sděleným orgánům činným v trestním řízení (§ 43 odst. 5 trestního řádu). Poškozenému nic nebrání v tom, aby svá práva nevykonával, aniž by se jich předtím výslovným prohlášením vzdal. Pokud však poškozený např. nestojí o doručování rozhodnutí vydaných v trestním řízení, musí se svých práv výslovně vzdát, čímž přispěje k rychlosti řízení, které nebude zatěžováno snahou o komunikaci s osobou,

která se ho účastnit, např. z důvodu snahy o předcházení sekundární viktimizaci⁷⁴ či znovuožívání traumatizujícího zážitku, nechce.

Možnost vzdání se procesních práv poškozeného byla zavedena novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., nicméně již před ní platilo pravidlo, že účast poškozeného na trestním řízení je dobrovolná, nelze jej k ní nutit, a nic tedy poškozenému nebrání v tom, aby svá práva neuplatňoval.⁷⁵

V otázce možnosti vzdání se jen části procesních práv se jednotliví autoři neshodují. Zatímco někteří tento postup uvádí jako možný⁷⁶, jiní jej zavrhují a svůj názor opírají o tvrzení, že zákon takový postup nepředpokládá a jednotlivá práva poškozeného spolu úzce souvisejí⁷⁷. Já se kloním k prvému názoru, jelikož provázanost některých práv dle mého názoru nedosahuje takové intenzity, že by nebylo možné jedno bez druhého uplatňovat. Pokud jde o argument chybějící zákonné úpravy, vyvrací jej samotný Šámalův komentář ještě v téže pasáži, kdy možnost zpětvzetí prohlášení o vzdání se procesních práv dovozuje právě z absence zákazu takového postupu v trestním řádu⁷⁸.

Již z jazykového výkladu § 43 odst. 5 vyplývá, že vzdání se procesních práv může být dosaženo pouze výslovným prohlášením. Není tedy možné, aby orgán činný v trestním řízení dovozoval vůli poškozeného vzdát se svých práv z jejího konkludentního projevu, např. z pasivity poškozeného⁷⁹.

Vzdání se procesních práv může vzít poškozený zpět a opět svá práva uplatňovat, není-li to vzhledem ke stavu řízení již nemožné⁸⁰. S tímto názorem se, jak již bylo uvedeno výše, ztotožňuje i Šámalův komentář a dodává, že orgán činný v trestním řízení v takovém případě od oznámení zpětvzetí opět postupuje vůči

⁷⁴ K pojmu sekundární viktimizace viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, str. 102

⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, František, RŮŽIČKA, Miroslav, VONDRUŠKA, František, NOVOTNÁ, Jaroslava. *Přípravné řízení trestní*, 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 857

⁷⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2014, str. 632

⁷⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 526 - 527

⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 527 - 528

⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 527

⁸⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2014, str. 632

poškozenému, jako by vzdání se procesních práv neučinil, zpětně však poškozený svá práva nenabývá (nebudou mu tedy doručována učiněná rozhodnutí, ani nemůže po uplynutí lhůty stanovené v § 43 odst. 3 uplatnit nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení apod.)⁸¹.

Vzdání se procesních práv vylučuje rozhodnutí o nepřipuštění k hlavnímu líčení podle § 206 ods. 3, 4 trestního řádu⁸².

2.4 Právo na efektivní trestní řízení vs. právo na odsouzení pachatele

Na závěr kapitoly shrnující práva poškozeného se jeví vhodným zmínit problematiku související s právy poškozeného, a sice subjektivní právo poškozeného na efektivní trestní řízení, která vyplývá především z judikatury Ústavního soudu.

Nejdříve přistoupím ke shrnutí argumentace Ústavního soudu obsažené v nálezu sp. zn. I. ÚS 3196/12 ze dne 12. srpna 2014.

V uvedeném nálezu rozhodoval Ústavní soud o stížnosti poškozeného v trestním řízení, jenž nesouhlasil se závěrem Vrchního soudu v Praze, který v trestním řízení předcházejícím podání ústavní stížnosti rozhodl o zproštění obžalovaného obžaloby pro neprokázání jeho viny.

Ústavní soud se ve svém odůvodnění vyjádřil k ústavním stížnostem, kterými se snaží stěžovatelé domoci změn soudních rozhodnutí v trestních řízeních. Vyjádřil myšlenku, že „ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (poškozený) má ústavně zaručené právo na efektivní trestní řízení na obranu svých práv a svobod. K ochraně tohoto práva pak může (samozřejmě po formálním a materiálním vyčerpání ostatních prostředků, pokud je zákon poškozeným poskytuje - srovnej zejména § 159a odst. 7, § 171 odst. 2, § 172 odst. 3, § 307 odst. 7, § 309 odst. 2 trestního řádu) využít ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutím, kterými se trestní proces končí, jako jsou rozhodnutí o odložení věci, zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby.“

⁸¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 527 - 528

⁸² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2598

Dále v odůvodnění však Ústavní soud zdůrazňuje, že „povinnost vedení efektivního trestního řízení je povinností prostředků a nikoli výsledku. Povinnost státních orgánů vyšetřovat a stíhat nemůže být absolutní, neboť je zjevné, že mnoho trestných činů zůstává neobjasněných nebo nepotrestaných i přes rozumnou snahu orgánů státu. Povinností spočívající na státu je spíše zajistit, že proběhne řádné a adekvátní trestní vyšetřování a že příslušné státní orgány budou jednat kompetentně a efektivně, totiž tak, aby jejich konání bylo způsobilé vyústit v potrestání odpovědné osoby.“ Ústavní soud dochází k závěru, že na činnost orgánů činných v trestním řízení budou kladeny různé nároky ve vztahu k závažnosti trestného činu, kdy zásah Ústavního soudu např. u přečinů bude přicházet v úvahu jen ve zcela mimořádných případech závažného pochybení orgánů činných v trestním řízení. Dodává, že vždy platí závěr, že zásah bude možný jen při pochybeních porušujících ústavně zaručená práva stěžovatele (poškozeného), za což nemůže být považována situace zproštění obžaloby pro nedostatek důkazů ve světle zásady *in dubio pro reo*. Ústavní soud tedy shrnuje, že „za situace, kdy druhostupňový soud své hodnocení řádně odůvodnil, není na Ústavním soudu, aby do jeho úvah jakkoliv zasahoval, či dokonce prováděl hodnocení důkazů nové. V případě skutkových námitek platí, že pouze situace, kdy by bylo možno usuzovat o extrémním nesouladu mezi prováděnými důkazy, zjištěními, která z těchto důkazů soudy učinily, a právními závěry soudů, jinými slovy, kdy by jejich rozhodnutí svědčila o libovůli v rozhodování, by mohla být důvodem k zásahu Ústavního soudu.“

Právem na účinné vyšetřování se Ústavní soud zabýval i v nálezu sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. března 2015, v němž stanovil požadavky, které musí účinné vyšetřování kumulativně splňovat: „šetření musí být a) nezávislé a nestranné, b) důkladné a dostatečné, c) rychlé a d) podrobené kontrole veřejností.“

3 Adhezní řízení

3.1 Pojem adhezního řízení, jeho význam a právní zakotvení

Adhezní řízení je součástí trestního řízení, ve které se rozhoduje o nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, pokud byl tento nárok v souladu se zněním § 43 odst. 3 trestního řádu

uplatněn řádně a včas. Jak však odborníci zdůrazňují, nejde o samostatnou část trestního řízení, která by byla od zbytku trestního řízení jakkoliv oddělena, naopak s trestním řízením splývá⁸³. Proto není možné v adhezním řízení pokračovat, bylo-li trestní stíhání zastaveno, přerušeno, nebo došlo-li k postoupení věci jinému orgánu⁸⁴. Jak vyplývá již ze samotné povahy adhezního řízení, jeho subjektem může být pouze ten poškozený, který má nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení a tento svůj nárok řádně a včas uplatní. Za zdůraznění stojí, co již bylo řečeno výše, tedy že trestní řád i publikace odborníků v oblasti trestního práva rozlišují dva druhy poškozených, a to právě poškozené mající postavení subjektu adhezního řízení a ostatní poškozené, přičemž toto členění bývá také východiskem při kategorizaci práv poškozeného.

A. Glatzová při vymezení pojmu subjekt adhezního řízení upozorňuje na to, že jím může být vedle poškozeného ve smyslu § 43 odst. 3 trestního řádu také právní nástupce poškozeného (k tomu blíže kapitola 3.5) nebo osoba, která odpovídá poškozenému za škodu způsobenou pachatelem trestného činu⁸⁵. Jen vůči takové osobě může poškozený žádat náhradu újmy, která mu v důsledku trestného činu vznikla. Osoba, která poškozenému za jeho újmu odpovídá, může poté svůj nárok uplatňovat v adhezním řízení.⁸⁶

Ačkoliv se o nároku poškozeného v adhezním řízení rozhoduje dle jiných předpisů než trestněprávních, procesní stránka věci podléhá trestnímu řádu, není tedy možné užít jiné procesní předpisy, a to ani analogicky⁸⁷.

Význam adhezního řízení spatřuji především v ochraně poškozeného a zvýhodnění jeho postavení. Je-li mu přiznán nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, nemusí absolvovat civilní řízení,

⁸³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 282; ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 765

⁸⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 282

⁸⁵ GLATZOVÁ, Andrea. Předpoklady pro přiznání soukromoprávních nároků v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, str. 6

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 19. 6. 1968, sp. zn. 2 Tz 10/68, zveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 29/1969 tr.; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 2004, sp. zn. 4 Tz 3/2004, zveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 40/2006 tr.

⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 765

ve kterém by tento svůj nárok uplatňoval, čímž se předchází vynakládání dalších výdajů, prodlužování doby, než poškozený dosáhne nejen morální satisfakce, ale i materiální náhrady, a konečně se tak předchází znovuožívání často traumatického zážitku poškozeného v dalším soudním řízení. F. Púry k významu adhezního řízení uvádí, že spočívá v rychlosti rozhodnutí o uplatněném nároku, kdy by v civilním řízení musel soud stejně čekat na pravomocné rozhodnutí v trestním řízení, ve vyloučení zvýšených výdajů poškozeného, které by v civilním řízení musel vynaložit, v nezatížení poškozeného důkazním břemenem, jak by tomu bylo v civilním řízení, v možnosti předejít promlčení nároku jeho uplatněním v adhezním řízení a v neposlední řadě v doplnění výchovného působení trestu uložením povinnosti nahradit poškozenému škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení⁸⁸. Doplňme také poznatek J. Zúbka a M. Vrby, kteří přiléhavě upozorňují na zbytečné zatížení justice v případě rozhodování o nároku poškozeného v civilním řízení již samotnou povinností seznámit se s případem a věc v řízení projednat duplicitně dvěma soudci - v řízení trestním a civilním⁸⁹.

Základním ustanovením upravujícím adhezní řízení je § 43 odst. 3 trestního řádu, který stanoví, že poškozený je oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu, jež byla poškozenému trestným činem způsobena, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2); je-li sjednána dohoda o vině a trestu, je třeba návrh učinit nejpozději při prvním jednání o takové dohodě (§ 175a odst. 2). Z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu se uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení je poškozený povinen doložit. O těchto právech a povinnostech musí být poškozený poučen. Nebyl-li by pro rozhodnutí o nároku poškozeného dostatečný podklad a nebrání-li tomu důležité

⁸⁸ RŮŽIČKA, Miroslav, PÚRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 455

⁸⁹ ZŮBEK, Jan, VRBA, Milan. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 9, str. 197; Ačkoliv autoři myšlenku uvádějí v souvislosti s projednáváním nároku poškozeného v civilním řízení v případě, kdy výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nebyl uveden v trestním příkazu, je relevantní i pro adhezní řízení.

důvody, zejména potřeba vyhlášení rozsudku nebo vydání trestního příkazu bez zbytečných průtahů, soud poškozenému sdělí, jakým způsobem může podklady doplnit, a poskytne mu k tomu přiměřenou lhůtu, kterou mu zároveň určí.

3.2 Způsob uplatnění nároku

Aby mohl soud přistoupit k uložení povinnosti nahradit škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, musí poškozený učinit návrh, aby soud tuto povinnost obžalovanému uložil, nejde tedy o rozhodování z moci úřední, přičemž je třeba, aby poškozený svůj nárok uplatnil řádně a včas.

Co se rozumí včasným a řádným uplatněním nároku upravuje výše citované ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu.

3.2.1 Včasné uplatnění nároku

Uplatnit návrh je možné nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování, v případě sjednávání dohody o vině a trestu je nejzazším okamžikem první jednání o takové dohodě. Z úpravy průběhu hlavního líčení (§ 205 a následující trestního řádu) vyplývá, že poslední okamžik pro uplatnění nároku poškozeného v adhezním řízení nastává po přednesení obžaloby a před prvním úkonem dokazování, kterým je výslech obžalovaného a ve stanovených případech přečtení protokolu o jeho dřívější výpovědi. Jde o lhůtu procesní, kterou není možné navrátit⁹⁰.

Právě v této chvíli dochází k zahájení adhezního řízení před soudem, a sice postupem podle § 206 odst. 2 trestního řádu. Ten stanoví, že se po přednesení obžaloby předseda senátu dotáže poškozeného, zda navrhuje, aby byla obžalovanému uložena povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích způsobené trestným činem nebo k vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem a v jakém rozsahu. Nedostavil-li se poškozený k hlavnímu líčení a je-li jeho návrh obsažen už ve spise, předseda senátu přečte tento návrh ze spisu. Předseda senátu položí výše specifikovaný dotaz poškozenému přítomnému při hlavním líčení bez ohledu na to, zda již nárok v adhezním řízení uplatnil, nebo nikoliv. V prvním případě stačí, když poškozený na svůj již uplatněný nárok odkáže (nevyjádří-li se, bude soud rozhodovat

⁹⁰ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 10. 1999, sp. zn. 8 To 335/99, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 6/2001 tr.

na základě dříve uplatněného nároku), v druhém případě má poškozený v danou chvíli poslední možnost nárok v adhezním řízení uplatnit.⁹¹

Možnost uplatnit nárok poškozeného do zahájení dokazování v hlavním líčení je zachována i v případech, kdy dojde k novému řízení u soudu prvního stupně, tj. pokud je věc vrácena státnímu zástupci k došetření, pokud státní zástupce vezme obžalobu zpět a později podá obžalobu novou nebo pokud je třeba hlavní líčení pro podstatnou vadu řízení nebo z jiného důvodu provést znovu. V takových situacích není rozhodné, zda poškozený nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení v dřívějším průběhu trestního řízení řádně a včas uplatnil, nebo zda je aktivní až při novém hlavním líčení. Vystává však otázka, zda je možné rozhodnout o nároku poškozeného uplatněném v novém hlavním líčení, pokud je vedeno poté, co odvolací soud rozhodoval na základě odvolání podaného pouze ve prospěch obžalovaného, a to s ohledem na zásadu *reformatio in peius*.⁹²

Je-li věc vyřizována trestním příkazem, musí poškozený svůj nárok uplatnit před jeho vydáním, což může být vzhledem k neinformovanosti poškozeného o postupu samosoudce, který řízení vede, nesnadné⁹³.

Účelem zakotvení nejzazšího okamžiku k uplatnění nároku v adhezním řízení je zjištění nutného rozsahu dokazování týkajícího se výše škody, nemajetkové újmy či bezdůvodného obohacení a získání stanoviska obžalovaného k uplatněnému nároku⁹⁴.

Naopak okamžik, kdy lze nárok poškozeného v adhezním řízení uplatnit nejdříve, trestní řád neupravuje. Je možné jej uplatnit ještě před zahájením trestního stíhání, tedy již ve fázi prověřování, nebo dokonce již při podání trestního oznámení. Tomuto výkladu svědčí především znění § 59 odst. 5 trestního řádu, věta za středníkem, která stanoví, že je-li oznamovatel trestního oznámení zároveň poškozeným nebo jeho zmocněncem, musí být vyslechnut též o tom, zda žádá, aby soud rozhodl v trestním

⁹¹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 463 - 464

⁹² RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 465 - 466

⁹³ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 768

⁹⁴ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 768

řízení o jeho nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení.⁹⁵

3.2.2 Řádné uplatnění nároku

Řádně uplatní dle § 43 odst. 3 trestního řádu svůj nárok poškozený v případě, že je z návrhu patrné, z jakých důvodů a v jaké výši nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy uplatňuje nebo z jakých důvodů a v jakém rozsahu uplatňuje nárok na vydání bezdůvodného obohacení, přičemž tyto důvody a výši, respektive rozsah, musí poškozený doložit.

Jako důvod postačí sdělení poškozeného, že mu byla způsobena škoda, nemajetková újma nebo bylo na jeho úkor získáno bezdůvodné obohacení skutkem, pro který je trestní řízení vedeno. Výši je možné specifikovat konkrétní částkou nebo částkou minimální, pokud ještě není přesná výše poškozenému známa. Tuto výši je možné během trestního řízení měnit, nejdéle však do závěrečné porady soudu v hlavním líčení, případně veřejném zasedání o odvolání.⁹⁶

Nutno dodat, že nárok na náhradu v adhezním řízení může poškozený uplatnit pouze proti konkrétní osobě, nikoliv „ve věci“, což nabývá na důležitosti v situacích, kdy je vedeno společné řízení proti více obviněným. V takovém případě musí poškozený uvést, zda od obviněných, vůči kterým svůj nárok uplatňuje, žádá náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení podílově nebo společně a nerozdílně.⁹⁷

Na závěr části upravující podmínky včasnosti a řádnosti uplatnění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení ještě upozorním na velmi zajímavý judikát Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2010, který se zabývá vztahem § 43 odst. 3 a § 163 trestního řádu. V tomto usnesení Nejvyšší soud stanovil, že je možné přiznat nárok uplatněný v souladu s § 43 odst. 3 trestního řádu poškozenému, který je příbuzným obžalovaného v pokolení přímém, ačkoliv tento poškozený nedal souhlas s trestním stíháním dle § 163 trestního řádu, jsou-li i přes

⁹⁵ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 54, SEVT, 1994, str. 82

⁹⁶ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 54, SEVT, 1994, str. 83 - 84

⁹⁷ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 54, SEVT, 1994, str. 79

absenci jeho souhlasu splněny podmínky pro vedení trestního stíhání. Nejvyšší soud zdůraznil, že nevyslovení souhlasu s trestním stíháním nemůže být vykládáno jako prohlášení o vzdání se procesních práv.⁹⁸

3.2.3 Následky neuplatnění nároku řádně a včas, povinnosti orgánů činných v trestním řízení

Uplatní-li poškozený nárok v adhezním řízení v rozporu s požadavky řádnosti specifikovanými výše (tj. neuvede-li důvod nebo výši uplatňovaného nároku), soud se jeho nárokem nebude vůbec zabývat. Pozdní uplatnění nároku má však následek jiný, a sice rozhodnutí soudu analogicky podle § 206 odst. 4 trestního řádu, tedy rozhodnutí o tom, že poškozený nemůže v trestním řízení uplatňovat svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení⁹⁹. To, zda poškozený nebyl poučen, byl nesprávně poučen nebo nebyl dotázán na uplatnění nároku v hlavním líčení podle § 206 odst. 2 trestního řádu, což vedlo k jeho pozdnímu či nesprávnému uplatnění nároku, není podstatné. Není však vyloučena možnost posouzení chybějící výzvy k uplatnění nároku v hlavním líčení (§ 206 odst. 2 trestního řádu) jako porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení chybí.¹⁰⁰

Ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu upravuje povinnost orgánů činných v trestním řízení poučit poškozeného o jeho právech a povinnostech souvisejících s uplatněním nároku v adhezním řízení. P. Šámal k tomuto poučení uvádí, že v případě pochybností o uplatnění nároku v adhezním řízení mají orgány činné v trestním řízení přistoupit k poučení poškozeného v tom smyslu, že je třeba vzniklé pochybnosti odstranit do uvedené lhůty (tedy počátku dokazování v hlavním líčení)¹⁰¹. Při poučení

⁹⁸ Usnesení Nejvyšší soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 8 Tdo 237/2010, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 22/2011 tr.

⁹⁹ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 54, SEVT, 1994, str. 81

¹⁰⁰ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 464 - 465; autor v této části publikace dle mého názoru chybně uvádí, že důvodem pro to, aby se soud nárokem poškozeného vůbec nezabýval, je neuplatnění nároku řádně a včas. Na str. 427 je uvedeno, že následkem pozdního uplatnění nároku poškozeného je rozhodnutí podle § 206 odst. 4 trestního řádu per analogiam.

¹⁰¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 519

musí orgány činné v trestním řízení dbát na to, aby se neuchylovaly k poučování o hmotných právech účastníka¹⁰².

Orgány činné v trestním řízení musí také věnovat zvýšenou pozornost tomu, zda nárok v adhezním řízení uplatňuje osoba, která je k tomuto jednání oprávněná, tedy zda jde o osobu, která byla trestným činem způsobena majetková škoda, nemajetková újma, nebo na jejíž úkor se pachatel obohatil¹⁰³ a zda má daná osoba způsobilost takové právní jednání činit, případně zda má oprávnění poškozeného zastupovat. Takové otázky mohou vyvstat jak u osob fyzických, tak u osob právnických.¹⁰⁴

3.3 Překážka uplatnění nároku v adhezním řízení

Trestní řád v § 44 odst. 3 upravuje překážku možnosti podat návrh dle § 43 odst. 3 trestního řádu, kterou je rozhodnutí o uplatňovaném nároku v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení. Jelikož trestní řád hovoří pouze o již vydaném rozhodnutí, nemusí být takovéto rozhodnutí pravomocné.

Rozhodnutím v občanskoprávním řízení se rozumí rozsudek (§ 152 o.s.ř.), platební rozkaz (včetně elektronického platebního rozkazu a evropského platebního rozkazu; § 172 až § 174b o.s.ř.), směnečný platební rozkaz (§ 175 o.s.ř.) a usnesení o schválení smíru (§ 99 o.s.ř.)¹⁰⁵. Rozhodnutím v jiném příslušném řízení se rozumí řízení podle zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů, a podle dalších předpisů správního práva¹⁰⁶.

Zahájil-li poškozený občanskoprávní nebo jiné řízení o nároku uplatňovaném v adhezním řízení, nevzniká překážka pro uplatnění takového nároku v trestním řízení, dokud není o nároku poškozeného v jiném než trestním řízení rozhodnuto¹⁰⁷. V případě, že poškozený návrh podle § 43 odst. 3 trestního řádu sice podá v situaci, kdy o jeho nároku dosud nebylo v jiném řízení rozhodnuto, avšak v mezidobí mezi podáním tohoto

¹⁰² JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2014, str. 632

¹⁰³ K tomuto tématu viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2013, sp. zn. 4 Tdo 812/2013, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 27/2014 tr.

¹⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel, HRACHOVEC, Petr, SOVÁK, Zdeněk, PÚRY, František. *Trestní řízení před soudem prvního stupně*. Praha: C. H. Beck, 1996, str. 174 - 175

¹⁰⁵ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015, str. 257 - 259, 319, 349

¹⁰⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 541

¹⁰⁷ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 3 To 489/2003, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 18/2004 tr.

návrhu a rozhodnutím trestního soudu o nároku poškozeného v adhezním řízení dojde k rozhodnutí v občanskoprávním nebo jiném řízení, musí poškozený od svého návrhu upustit. V opačném případě soud rozhodne o nemožnosti poškozeného práva podle § 43 odst. 3 uplatňovat usnesením analogicky podle § 206 odst. 4 trestního řádu. Opačný postup, tedy uplatnění nároku v adhezním řízení a následné uplatnění v občanskoprávním řízení, možný není, jelikož uplatnění nároku v adhezním řízení zakládá překážku litispendence pro občanskoprávní řízení podle § 83 odst. 1 o.s.ř. Soud vedoucí civilní řízení v takové situaci z vlastní iniciativy zkoumá, zda nárok, o kterém má být vedeno civilní řízení, již nebyl uplatněn v adhezním řízení.¹⁰⁸

Uplatní-li poškozený nárok, o kterém již bylo v občanskoprávním nebo jiném řízení rozhodnuto, je poučen o nemožnosti takového postupu. Neupustí-li od svého návrhu, soud usnesením rozhodne, že takový poškozený nemůže svůj nárok v trestním řízení uplatňovat (§ 206 odst. 3, 4 trestního řádu).¹⁰⁹

K zajímavému závěru souvisejícímu s § 44 odst. 3 trestního řádu došel Nejvyšší soud. Ten ve svém usnesení z března 2008 stanovil, že překážka podle § 44 odst. 3 trestního řádu nevzniká v případě, že je v adhezním řízení uplatňován nárok na náhradu škody způsobené podvodným jednáním osoby v postavení jednatele a jediného společníka právnické osoby, byla-li již dříve v občanskoprávním řízení této právnické osobě uložena povinnost vrátit podvodně získané peněžní prostředky, pokud svou povinnost dosud nesplnila¹¹⁰.

3.4 Uplatňovaný nárok na náhradu škodu, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení

Poškozený může v návrhu podle § 43 odst. 3 navrhnout soudu, aby v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu či nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem nebo vydat bezdůvodné obohacení získané trestným činem na úkor poškozeného. Definicím pojmů majetková škoda, nemajetková újma a bezdůvodné obohacení jsem se věnovala již v kapitolách 1.1.2 až 1.1.4 při vymezení

¹⁰⁸ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 54, SEVT, 1994, str. 87

¹⁰⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 276

¹¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. 4 Tz 72/2007

pojmu poškozeného. V této části práce proto představím určitou nadstavbu související s uplatněním nároku na jejich náhradu v adhezním řízení a uvedu způsob jejich náhrady.

3.4.1 Náhrada majetkové škody

V krátkosti zopakují, že se majetkovou škodou rozumí újma na majetku poškozeného vyčíslitelná penězi, je-li v příčinné souvislosti se skutkem, pro který je trestní stíhání vedeno. Majetková škoda zahrnuje jak skutečnou škodu, tak ušlý zisk.

Škoda představuje hodnoty, které musí být vynaloženy, aby byl obnoven původní stav, přičemž nemusí jít jen o hodnotu odpovídající zmenšení majetku poškozeného v důsledku trestného činu, ale i o jinou materiální újmu, jejíž náhrada je přiznána právními předpisy. Proto se za škodu považují např. léčebné výdaje, ztráta na výdělku nebo důchodu, náklady na pohřeb či na výživu pozůstalých.¹¹¹

Rozsah škody, který je rozhodný pro určení naplnění skutkové podstaty trestného činu, případně kvalifikované skutkové podstaty, nemusí být shodný s rozsahem škody, který je poškozeným uplatňován v adhezním řízení¹¹². Například v případě trestného činu krádeže (§ 205 trestního zákoníku) bude pro rozhodnutí otázky viny a trestu rozhodující hodnota odcizené věci. Poškozený, jemuž byla věc ukradena, bude však moci v adhezním řízení uplatňovat např. i ušlý zisk vzniklý v důsledku toho, že odcizenou věc nemohl užívat.

Tím, co je možné podřadit pod pojem majetková škoda (a žádat tak její náhradu), a co nikoliv, se zabývá celá řada judikátů v mnoha oblastech. Zmíním tedy pro ilustraci některé závěry učiněné soudy.

Za škodu vzniklou trestným činem není možné považovat náklady na opatření znaleckého posudku, který jako důkaz v trestním řízení předložil poškozený¹¹³ (nutno dodat, že žádné náklady poškozeného související s jeho účastí v trestním řízení nelze považovat za škodu, kterou by mohl uplatňovat v adhezním řízení; náhradu těchto nákladů může poškozený žádat podle § 154 trestního řádu), nárok na náhradu škody

¹¹¹ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 770

¹¹² LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 54, SEVT, 1994, str. 138

¹¹³ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 8. 2004, sp. zn. 8 To 83/2004, zveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 32/2005 tr.

nepředstavuje nárok státu na zaplacení daně¹¹⁴, jako nárok na náhradu škody nelze uplatnit ani dlužné výživné¹¹⁵. Naopak tzv. bolestné a náhrada za ztížení společenského uplatnění byly dříve považovány za součást majetkové škody. Tento názor byl vysloven v rozhodnutí Nejvyššího soudu z roku 1962, které uvádí, že se majetkovou škodou rozumí také odškodnění dle zákona představující protihodnotu za utrpěnou škodu určitého druhu, přičemž výslovně uvádí příklad bolestného a ztížení společenského uplatnění¹¹⁶. Komentář k tomu uvádí, že šlo o pojetí majetkové škody v širším smyslu, kdy se pod ni zahrnovaly i některé případy nemajetkové újmy a bezdůvodného obohacení¹¹⁷. Domnívám se proto, že zahrnutím bolestného a náhrady ztížení společenského uplatnění pod majetkovou škodu se judikatura snažila překlenout nedostatek právní úpravy, která neumožňovala poškozenému žádat v adhezním řízení náhradu nemajetkové újmy. V současné době je však tato možnost poškozenému přiznána, není proto třeba nadále podřazovat nároky představující nemajetkovou újmu pod pojem majetkové škody.

Občanský zákoník v § 2951 a v § 2952 upravuje způsob náhrady škody tak, že se škoda nahrazuje uvedením do předešlého stavu. Není-li to dobře možné, anebo žádá-li to poškozený, hradí se škoda v penězích. Záleží-li skutečná škoda ve vzniku dluhu, má poškozený právo, aby ho škůdce dluhu zprostil nebo mu poskytl náhradu.

Způsob náhrady škody v trestním řízení se však podle názoru některých odborníků liší. Důvodem je znění § 43 odst. 3 věta první trestního řádu, která upravuje právo poškozeného navrhnout soudu, aby v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu nebo nemajetkovou újmu. Jiný způsob náhrady škody než poskytnutí peněžní náhrady tedy v trestním řízení podle tohoto názoru nepřichází v úvahu.¹¹⁸ Existuje však i názor, že se užije způsob náhrady škody upravený v občanském zákoníku¹¹⁹. Já se přikláním k prvému názoru.

¹¹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 31. 7. 1985, sp. zn. 3 To 9/85, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 34/1987 tr.

¹¹⁵ Rozhodnutí pléna a prezidia Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 1967, sp. zn. Pls 3/67, zveřejněno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R III/1967

¹¹⁶ Rozhodnutí pléna Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 1962, sp. zn. Pls 1/62, zveřejněno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R II/1962

¹¹⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2842

¹¹⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 511

¹¹⁹ FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 215, 230 - 231

3.4.2 Náhrada nemajetkové újmy

Možnost žádat v adhezním řízení vedle náhrady majetkové škody také náhradu nemajetkové újmy způsobené trestným činem zavedla novela trestního řádu provedená zákonem č. 181/2011 Sb.

Nemajetková újma, jak vyplývá již z jejího označení, je újmou projevující se na jiných než majetkových právech poškozeného. Je pro ni typické, že vzniká v důsledku trestných činů, jejichž znakem nebývá majetková škoda, ale újma na jiných právech. Dochází tak např. k zásahům do práv osobnostních, k porušení práv poškozeného nekalým soutěžním jednáním či k neoprávněným zásahům do práva autorského. Není-li povinnost nahradit nemajetkovou újmu mezi škůdce a poškozenou osobou sjednána, musí ji škůdce nahradit jen tehdy, stanoví-li tak zákon.¹²⁰ Z povahy trestněprávního jednání vyplývá, že předpoklad sjednání náhrady nemajetkové újmy mezi pachatelem trestného činu a poškozeným nebude přicházet v úvahu. Avšak v řadě zákonů nalezneme zakotvení povinnosti nahradit nemajetkovou újmu. Tak např. občanský zákoník v § 2956 stanoví povinnost nahradit nemajetkovou újmu při zásahu do přirozeného práva osoby (kupříkladu ublížení na zdraví zakládá povinnost škůdce nahradit nemajetkovou újmu v podobě bolestného a ztížení společenského uplatnění, § 2958 občanského zákoníku), v § 2988 nalezneme zakotvení povinnosti nahradit nemajetkovou újmu narušením práva nekalou soutěží. Autorský zákon upravuje povinnost nahradit nemajetkovou újmu v § 40 odst. 1 písm. e). Právě na základě zákonných ustanovení je tedy možné náhradu nemajetkové újmy způsobené trestným činem žádat.

Zajímavou kategorií nemajetkové újmy jsou tzv. duševní útrapy. Tímto pojmem rozumíme „reflexní citovou újmu sekundární oběti vyvolanou zásahem škůdce do fyzické integrity oběti primární“¹²¹. Právní úpravu náhrady duševních útrap nalezneme v § 2959 občanského zákoníku upravujícím povinnost odčinit duševní útrapy osob blízkých při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví primární oběti, a to tak, aby bylo vyváжено utrpení těchto blízkých osob, případně podle zásad slušnosti.

¹²⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2840

¹²¹ HÁNĚLOVÁ, Kristýna. (R)evoluce v odškodňování duševních útrap?. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 11 - 12, str. 265

Pokud jde o náhradu nemajetkové újmy, opět se úprava v trestním řízení liší od úpravy soukromoprávní. § 2951 odst. 2 občanského zákoníku stanoví, že nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním. Zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy. V praxi může být tímto jiným způsobem odčinění například omluva. V trestním řízení je však stejně jako u majetkové škody i způsob náhrady nemajetkové újmy ovlivněn zněním § 43 odst. 3 věty první, náhrada je tedy možná pouze v penězích.¹²²

Jaké výše nemajetková újma dosahuje, je s ohledem na její povahu obtížně určitelné. Předpisy trestního práva úpravu stanovení její výše neupravují, užijí se tedy předpisy soukromoprávní, konkrétně § 2957 občanského zákoníku, který určité vodítko obsahuje.¹²³

3.4.3 Vydání bezdůvodného obohacení

Také právo žádat v adhezním řízení vydání bezdůvodného obohacení získaného na úkor poškozeného trestným činem bylo zavedeno novelou č. 181/2011 Sb. Ačkoliv jsou možnosti uplatnění práva žádat vydání bezdůvodného obohacení v praxi dosti omezené (viz blíže kapitola 1.1.4), je dle mého názoru přiznání tohoto práva krokem správným směrem. Jen těžko nalezneme argument pro úpravu, která umožňuje dosažení náhrady majetkové škody již v rámci trestního řízení, řešení návrhu na vydání bezdůvodného obohacení však automaticky přenechává občanskému soudnímu řízení.

Než přistoupím k pojednání o způsobu náhrady bezdůvodného obohacení, zastavím se ještě krátce u zajímavé úvahy o možnosti žádat bezdůvodné obohacení u trestného činu podplácení (§ 332 trestního zákoníku). Již v roce 1982 bylo v judikatuře stanoveno pravidlo, že přijetí úplatku nezakládá odpovědnost za majetkovou škodu, ale za neoprávněný majetkový prospěch¹²⁴ (rozuměj bezdůvodné

¹²² ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 226

¹²³ FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 216; V souvislosti s určováním výše nemajetkové újmy upozorňuji na zrušení vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, jež se adhezního řízení dotýká. Zmiňovanou vyhlášku se do určité míry pokusil nahradit Nejvyšší soud vydáním Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví, která však nemá sílu právního předpisu.

¹²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 23. 3. 1982, sp. zn. 5 Tz 15/82, zveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 30/1983 tr.

obohacení). Stejný názor byl později zmíněn i v odborných publikacích¹²⁵. Tento postoj byl však zaujat v době, kdy se vydání bezdůvodného obohacení nebylo možné v rámci adhezního řízení domáhat. Jak bychom se k takové situaci postavili dnes? V. Pelc ve svém pojednání o bezdůvodném obohacení uvádí, že výše zmíněný názor sice možnost domáhat se vydání bezdůvodného obohacení v adhezním řízení připouští, nicméně uplatnění takového nároku je v rozporu s dobrými mravy a není tedy možné jej přiznat ani dle současné právní úpravy¹²⁶.

Náhrada bezdůvodného obohacení je v občanském zákoníku upravena v § 2991 odst. 2 a v § 2999 odst. 1, které stanoví, že kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil. Není-li vydání předmětu bezdůvodného obohacení dobře možné, má ochuzený právo na peněžitou náhradu ve výši obvyklé ceny. Ačkoliv § 43 odst. 3 trestního řádu uvádí, že poškozený může soudu navrhnout, aby uložil obžalovanému povinnost vydat bezdůvodné obohacení, F. Púry v komentáři uvádí, že se užije soukromoprávní úprava, je tedy možné žádat nejen vydání bezdůvodného obohacení, ale není-li to možné, také peněžitou náhradu¹²⁷.

3.5 Přechod práv na právního nástupce

Úpravu přechodu práv spjatých s uplatněním nároku na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení na právního nástupce poškozeného obsahuje § 45 odst. 3 trestního řádu. Přechod práv nastane v případě smrti fyzické osoby, zániku právnické osoby, ale i převodem či přechodem práv na třetí osobu. M. Růžička doplňuje možnost přechodu práv ze zákona, jako je tomu např. při přechodu práv na pojistitele, vyplatil-li plnění podle pojistné smlouvy¹²⁸ (podle současné právní úpravy § 2820

¹²⁵ LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 54, SEVT, 1994, str. 168; RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 238

¹²⁶ PELC, Vladimír. Právo poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení. In: JELÍNEK, Jiří, GRŮVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, str. 91

¹²⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2841

¹²⁸ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 297

občanského zákoníku). V takovém případě však osoba, které pojistitel plnil, zůstává v postavení poškozeného podle definice uvedené v § 43 odst. 1 trestního řádu.

Je třeba rozlišovat situace, kdy je osoba právním nástupcem poškozeného s právy souvisejícími s uplatněním nároku na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení (např. pokud poškozený v průběhu trestního řízení zemřel) a kdy je takovým právním nástupcem a zároveň sama poškozeným (jako pozůstalá po osobě, která zemřela důsledkem trestného činu; je právním nástupcem zemřelého, zároveň se sama stává poškozeným¹²⁹).¹³⁰

Zmíněné ustanovení uvádí pouze uplatnění nároku na náhradu škody a na vydání bezdůvodného obohacení, o nemajetkové újmě nepojednává. Důvodem je povaha nemajetkové újmy, která je jako újma na jiných než majetkových právech spojená s osobou poškozeného, nárok na její náhradu tudíž smrtí poškozeného zaniká.¹³¹

Velmi zajímavé je srovnání tohoto ustanovení s novou soukromoprávní úpravou. Ustanovení § 1475 odst. 2 občanského zákoníku uvádí, že pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci. Uvedme např. práva na náhradu bolestného a ztížení společenského uplatnění při ublížení na zdraví (§ 2958 občanského zákoníku), která jsou příkladem nemajetkové újmy a váží se tedy k osobě poškozeného. Tato práva smrtí poškozené osoby zanikají, nebyla-li již uplatněna u orgánu veřejné moci nebo škůdcem uznána. Čistě z hlediska soukromoprávního tedy existuje možnost přechodu těchto práv na právního nástupce. Trestní řád však úmyslně nemajetkovou újmu v § 45 odst. 3 neuvádí. Procesní práva přiznaná poškozenému trestním řádem v souvislosti s možností uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy na právního nástupce poškozeného tedy nepřejdou, ačkoliv z hlediska soukromoprávního k přechodu práv souvisejících s náhradou nemajetkové újmy na právního nástupce (dědice) poškozeného dojít může.

¹²⁹ K postavení pozůstalého jako poškozeného v trestním řízení viz výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství poř. č. 1/2007. In: *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. Brno, 2007 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2007/stanovisko%201-2007.pdf

¹³⁰ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 296

¹³¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2014, str. 638

Přechod práv na právního nástupce klade nároky na orgány činné v trestním řízení, které musí zjistit, kdo bude jako právní nástupce poškozeného dále v trestním řízení vystupovat. K tomu se vyjádřil ve svém rozhodnutí i Nejvyšší soud, který formuloval povinnost před rozhodnutím podle § 228 a § 229 trestního řádu zjistit, zda a případně v jakém rozsahu nárok na právního nástupce přešel¹³².

Zda příčina přechodu práv poškozeného na právního nástupce nastala před zahájením trestního řízení, v jeho průběhu, zda prvotní poškozený uplatnil nárok na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení, nebo nikoliv, nehraje roli. Právního nástupce vstupuje do práv poškozeného přímo, nemusí tedy např. znovu uplatňovat nárok v adhezním řízení, byl-li již jeho předchůdcem uplatněn. Pouze musí dát orgánům činným v trestním řízení najevo, že má zájem práva poškozeného v trestním řízení uplatňovat.¹³³

3.6 Rozhodování o uplatněném nároku

Předpokladem rozhodnutí soudu o nároku poškozeného uplatněném v adhezním řízení je vydání odsuzujícího rozsudku. Právní podklad tohoto závěru obsahuje § 228 odst. 1 a § 229 odst. 3 trestního řádu. Pokud soud obžalovaného pro trestný čin, kterým způsobil majetkovou škodu, nemajetkovou újmu nebo kterým se na úkor jiného bezdůvodně obohatil, uzná vinným, v rozsudku zároveň uloží obžalovanému povinnost majetkovou škodu či nemajetkovou újmu nahradit nebo vydat bezdůvodné obohacení. Naopak zproští-li obžalovaného obžaloby, poškozeného s jeho nárokem odkáže do občanskoprávního řízení či řízení před jiným příslušným orgánem.

Odsuzujícím rozsudkem se rozumí i trestní příkaz (§ 314e odst. 7 trestního řádu), odsuzující rozsudek, kterým se sjednává dohoda o vině a trestu (§ 314r odst. 4 trestního řádu) a odsuzující rozsudek vydaný podle § 227 trestního řádu. Pro účely rozhodnutí o nároku poškozeného nezáleží na tom, zda byl obžalovanému odsuzujícím rozsudkem uložen trest nebo ochranné opatření, případně zda bylo od potrestání soudem upuštěno¹³⁴.

¹³² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2005, sp. zn. 8 Tdo 1019/2005, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 22/2006 tr.

¹³³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2014, str. 638

¹³⁴ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 766

Pokud soud obžalovaného odsoudí, může o nároku poškozeného rozhodnout jedním z následujících tří postupů. Zaprvé může v rozsudku uložit obžalovanému povinnost nahradit majetkovou škodu či nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení. Dále může odkázat poškozeného s celým nárokem na občanskoprávní řízení nebo řízení před jiným příslušným orgánem. Poslední možností soudu je přiznat nárok poškozenému jen zčásti a se zbytkem jej odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem. Zamítnout řádně a včasné uplatněný nárok poškozeného není soud oprávněn.¹³⁵

3.6.1 Přiznání nároku poškozeného

Aby mohl být nárok uplatněný poškozeným v adhezním řízení poškozenému přiznán, musí být kumulativně splněny následující povinnosti: byl vydán odsuzující rozsudek; škoda nebo nemajetková újma byly způsobeny nebo bezdůvodné obohacení získáno trestným činem, pro který je obžalovaný uznán vinným; uplatňovaný nárok má takový charakter, že o náhradě či vydání je možné v adhezním řízení rozhodnout; nárok poškozeného vyplývá z příslušných hmotněprávních předpisů; výše a rozsah nároku, stejně jako odpovědnost obžalovaného za škodu, byly v průběhu trestního řízení prokázány; neexistuje zákonná překážka bránící přiznání nároku poškozeného.¹³⁶

Pokud byl nárok poškozeným v adhezním řízení řádně a včas uplatněn a jsou-li pro rozhodnutí o nároku poškozeného dostatečné podklady, má soud povinnost v odsuzujícím rozsudku rozhodnout i o přiznání nároku poškozeného. V takovém případě soud nemá poškozeného odkazovat do občanskoprávního řízení.¹³⁷

Tuto povinnost soudu zdůraznilo ve vztahu k majetkové škodě a bezdůvodnému obohacení zakotvení části věty za středníkem v § 228 odst. 1 trestního řádu, která stanoví, že soud vždy uloží povinnost k náhradě škody nebo k vydání bezdůvodného obohacení, jestliže je výše škody nebo rozsah bezdůvodného obohacení součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným, a škoda v této výši nebyla dosud uhrazena nebo bezdůvodné obohacení nebylo dosud v tomto

¹³⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 284

¹³⁶ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 766

¹³⁷ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 23. 4. 1963, sp. zn. 2 To 15/63, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 34/1963 tr.

rozsahu vydáno, nebrání-li tomu zákonná překážka, kterou může být např. namítnutí promlčení nároku poškozeného¹³⁸ nebo uzavření dohody o narovnání (§ 1903 občanského zákoníku) mezi obviněným a poškozeným¹³⁹. Ani zakotvení této povinnosti soudu však nezavádí možnost rozhodovat o nároku poškozeného, aniž by byl nárok řádně a včas uplatněn. Byl-li však nárok poškozeným uplatněn řádně a včas a zároveň byly splněny podmínky pro rozhodnutí soudu podle části věty za středníkem v § 228 odst. 1 trestního řádu a soud této své povinnosti nedostojí, může poškozený podat proti odsuzujícímu rozsudku odvolání podle § 246 odst. 1 písm. d) a odst. 2 trestního řádu.¹⁴⁰

Soud je při stanovení výše majetkové škody nebo nemajetkové újmy či rozsahu bezdůvodného obohacení, které je obžalovaný povinen poškozenému nahradit, respektive vydat, vázán návrhem poškozeného, nemůže mu tedy přiznat víc, než ve svém návrhu poškozený uplatnil. I případné přiznání úroků z prodlení je vázáno na návrh poškozeného. Naopak snížit přiznanou náhradu, respektive vydání, je třeba v případě, že poškozenému byla vydána věc podle § 80 odst. 1 trestního řádu, která byla dříve vydána obžalovaným nebo obžalovanému odňata (§ 78 a § 79 trestního řádu). Rozsah náhrady může být v některých případech omezen také právním předpisem, který stanovuje maximální výši určitých nároků (např. § 2962 a § 2964 občanského zákoníku). Vázán je soud také vymezením osob, vůči kterým je nárok uplatněn.¹⁴¹ Judikatura vyslovila povinnost soudu poučit poškozeného o možnosti zvýšit uplatňovaný nárok, domnívá-li se soud, že poškozený může vůči obžalovanému uplatňovat více, než kolik uvedl ve svém návrhu¹⁴². V takovém případě je však třeba dbát na to, aby soud nepřekročil hranice poučování poškozeného pouze o procesních právech.

¹³⁸ Blíže k námitce promlčení nároku poškozeného usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 7. 2011, sp. zn. 4 Tdo 460/2011

¹³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2013, sp. zn. 7 Tdo 75/2013, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 72/2013 tr.

¹⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2836

¹⁴¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2847 - 2848, 2851

¹⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 21. 6. 1979, sp. zn. 4 Tz 31/79, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 35/1980 tr.

Rozhodnutí o nároku poškozeného, ať už je poškozenému přiznán, nebo je se svým nárokem odkázán do občanskoprávního nebo jiného řízení, je součástí rozsudku, nikoliv samostatným rozhodnutím např. ve formě usnesení¹⁴³.

Obsahové náležitosti výroku o povinnosti obžalovaného k náhradě škody, nemajetkové újmy nebo k vydání bezdůvodného obohacení upravuje § 228 odst. 2 trestního řádu. Výrok musí obsahovat přesné označení oprávněné osoby a přisouzeného nároku, v případě stanovení možnosti splnění povinnosti ve splátkách také výši splátek a podmínky splatnosti. K náležitostem odůvodnění výroku o přiznání nároku poškozeného se v minulosti několikrát vyjádřila judikatura¹⁴⁴, komentář shrnuje požadavky na odůvodnění tak, že „vzhledem k tomu, že výrok o přiznání nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení je vykonatelným titulem pro případné exekuční řízení [§ 274 odst. 1 písm. a) o.s.ř., § 40 odst. 1 písm. b) EŘ], musí být formulován a odůvodněn z hlediska skutkových zjištění i právního posouzení stejně pečlivě, jako kdyby o něm rozhodoval soud v občanskoprávním řízení.“¹⁴⁵ Výrok rozsudku o povinnosti nahradit uplatňovaný nárok v penězích může být v případech stanovených v § 228 odst. 3 trestního řádu vyjádřen v cizí měně.

Splatnost povinnosti odsouzeného nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení se v rozsudku, kterým je nárok poškozenému přisouzen, neuvádí. I tento výrok je tedy, stejně jako ostatní výroky rozsudku, vykonatelný okamžitě po nabytí právní moci rozsudku.¹⁴⁶ V odůvodněných případech však mohou být stanoveny splátky, ve kterých musí odsouzený svou povinnost splnit.

3.6.2 Odkázání na jiné řízení

Uplatnil-li poškozený svůj nárok v adhezním řízení v souladu s § 43 odst. 3 trestního řádu a zároveň byly splněny podmínky pro rozhodnutí soudu

¹⁴³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 285

¹⁴⁴ Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu z 30. 5. 1967, sp. zn. 5 Tz 13/67, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 7/1968 tr. nebo rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7. 3. 2006, sp. zn. 10 To 55/2006, zveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 58/2006 tr.

¹⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2858

¹⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 774

o uplatněném nároku, a soud přesto podle § 228 odst. 1 nepostupuje, musí poškozeného s jeho nárokem odkázat do řízení občanskoprávního nebo před jiným příslušným orgánem. Tento postup vyplývá z toho, že soud nemůže nárok poškozeného v adhezním řízení zamítnout. Naopak v případě rozhodnutí soudu podle § 206 odst. 3 a 4 trestního řádu o nepřipuštění poškozeného k hlavnímu líčení nebo o nemožnosti uplatňování nároku poškozeného v trestním řízení nebude soud rozhodovat o odkázání poškozeného s jeho nárokem podle § 229 trestního řádu. Soud nepřistoupí k rozhodnutí podle § 229 trestního řádu ani v případě, že se poškozený svých procesních práv vzdal.¹⁴⁷ O významu odlišování rozhodnutí podle § 206 odst. 3, 4 trestního řádu a § 229 jsem se již zmínila v kapitole 1.3.

Důvody pro odkázání poškozeného s jeho nárokem na občanskoprávní nebo jiné řízení upravuje § 229 odst. 1 trestního řádu. Jsou jimi situace, kdy podle výsledků dokazování není podklad pro vyslovení povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo k vydání bezdůvodného obohacení a kdy by pro rozhodnutí o povinnosti nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení bylo třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení.

Nedostatečný podklad pro rozhodnutí o nároku poškozeného bude v případě, kdy po provedeném dokazování nebude možné rozhodnout o výši či důvodu nároku poškozeného, přičemž i u dokazování týkajícího se uplatněného nároku platí zásady zjišťování skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 trestního řádu), a volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu). Dostatečný podklad pro rozhodnutí soudu není ani v případě, kdy se během hlavního líčení prokáže promlčení nároku.¹⁴⁸

Potřeba dalšího dokazování, které by podstatně protáhlo trestní řízení, nastává v případě, kdy je pro rozhodnutí o nároku poškozeného potřeba pokračovat v dokazování, které by však již „vybočovalo z rámce potřeb trestního stíhání a podstatně by je protáhlo“.¹⁴⁹

¹⁴⁷ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 508 - 509

¹⁴⁸ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 510 - 511

¹⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 777

V § 229 odst. 2 trestního řádu je upravena možnost soudu odkázat poškozeného na občanskoprávní nebo jiné řízení se zbytkem nároku, přiznal-li mu uplatňovaný nárok jen zčásti. Takové situace nastanou mimo jiné při zastavení trestního stíhání u jednoho z více skutků, které měly vést ke vzniku škody, nebo při snížení náhrady podle hmotněprávních předpisů, podle kterých soud při rozhodování o nároku poškozeného rozhoduje¹⁵⁰.

4 Postavení poškozeného v odklonech

Tato práce si neklade za cíl podrobně popisovat jednotlivé typy odklonů, když by pojednání o nich mohlo být samostatným tématem práce. Na úvod proto pouze v krátkosti vymezím pojem odklonu v trestním řízení a poté se u vybraných typů budu zabývat pouze právy poškozeného.

Jednotnou definici pojmu odklon v odborných publikacích nenalezneme. Někteří tento pojem vymezují jako alternativu ke standardnímu trestnímu řízení, jako jeho odchylku spočívající v tom, že trestní řízení nedospěje k obvyklému konci, kterým je vydání odsuzujícího rozsudku, ale trestní věc je vyřízena jiným způsobem¹⁵¹. Jiní uvádějí, že je odklon vnímán spíše jako zjednodušení trestního řízení¹⁵², pak je chápán jako způsob rozhodnutí soudu mimo hlavní líčení.

Ani na vymezení institutů spadajících pod pojem odklonu se odborníci neshodují. Jedni pod tento pojem podřazují podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 - § 308 trestního řádu), narovnání (§ 309 - § 314 trestního řádu), podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g - § 179h trestního řádu), dohodu o vině a trestu (§ 175a - § 175b, § 314o - 314s trestního řádu) a odstoupení od trestního stíhání mladistvého (§ 70 - § 71 zákona o soudnictví ve věcech mládeže)¹⁵³. Druzí pod pojem odklonu řadí podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, odstoupení od trestního

¹⁵⁰ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 512

¹⁵¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 740

¹⁵² FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 762

¹⁵³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, str. 741 - 742

stíhání mladistvého a trestní příkaz (§ 314e - § 314g trestního řádu)¹⁵⁴. Jiní při vymezení odklonu uvádějí trestní příkaz, podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, odklony ve zkráceném přípravném řízení (podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, odložení věci při schválení narovnání, § 179c odst. 2 písm. g) trestního řádu), dohodu o vině a trestu a odstoupení od trestního stíhání mladistvého¹⁵⁵. V následující části práce se zaměřím na tři ze shora uvedených institutů - dohodu o vině a trestu, narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání.

4.1 Dohoda o vině a trestu

Již ustanovení § 46 trestního řádu upravující obecnou poučovací povinnost orgánů činných v trestním řízení se zmiňuje o dohodě o vině a trestu, když zakotvuje povinnost upozornit poškozeného v trestním řízení o trestném činu, u něhož přichází sjednání dohody o vině a trestu v úvahu, na možnost sjednání této dohody a o nejzazším termínu uplatnění nároku v adhezním řízení. Toto poučení je nutné učinit bez ohledu na to, zda jsou již splněny podmínky pro sjednání dohody o vině a trestu a zda státní zástupce o sjednání dohody o vině a trestu vůbec uvažuje¹⁵⁶.

V souvislosti se sjednáváním dohody o vině a trestu má poškozený, který se nevzdal svých procesních práv v trestním řízení, právo být státním zástupcem vyrozuměn o době a místě jednání o dohodě a být jím upozorněn na možnost uplatnění nároku v adhezním řízení nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu. Toto právo poškozeného vyplývá již z § 43 odst. 1 trestního řádu, který zakotvuje právo poškozeného účastnit se sjednávání dohody a o vině a trestu, a § 43 odst. 3 trestního řádu stanovujícího podmínky uplatnění nároku v adhezním řízení.

Státní zástupce má povinnost dbát při sjednávání dohody o vině a trestu na zájmy poškozeného. Komentář zmiňuje povinnost dbát na zájmy poškozeného již při samotném stanovení doby a místa jednání o dohodě o vině a trestu. Nejvíce se tato povinnost státního zástupce projeví při snaze zahrnout do dohody o vině a trestu povinnost obviněného nahradit poškozenému škodu nebo nemajetkovou újmu či vydat

¹⁵⁴ FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GRIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 762

¹⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 730

¹⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2279

bezdůvodné obohacení. Zájmy poškozeného by však měl státní zástupce zohlednit i při sjednávání druhu trestu a jeho výměry tak, aby neznemožnil poškozenému domoci se v budoucnu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.¹⁵⁷

Poškozený, který je sjednávání dohody o vině a trestu přítomen, má právo se vyjádřit zejména k rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Může se sice vyjádřit i k vině a trestu obviněného, ale státní zástupce tímto jeho vyjádřením není nijak vázán¹⁵⁸.

J. Říha v komentáři upozorňuje na krkolomné a nejednoznačné vyjádření situace, kdy může být dohoda o vině a trestu sjednána i bez přítomnosti poškozeného, které trestní řád uvádí v § 175a odst. 5 větě třetí. První možnost nastává v případě, když se poškozený nedostaví i přes řádné vyrozumění o sjednávání dohody. Druhá a třetí situace, tedy absence poškozeného, který již uplatnil svůj nárok v adhezním řízení nebo který prohlásil, že nárok uplatňovat nebude, má dle znění zmíněného ustanovení nastat i v případě, kdy poškozený nebyl o sjednávání dohody o vině a trestu vyrozuměn. Situace, kdy poškozený uplatní nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení a o sjednávání dohody o vině a trestu není vyrozuměn, by však podle § 175a odst. 2 neměla nastat. J. Říha dovozuje dvě vysvětlení této formulace: tolerance opomenutí vyrozumění ze strany státního zástupce pro případy, kdy již byl nárok v adhezním řízení uplatněn, nebo tolerance nedoručení vyrozumění poškozenému, ačkoliv jej státní zástupce učinil. Variantu s prohlášením poškozeného o neuplatňování nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení považuje J. Říha za nadbytečnou, jelikož jde podle něj o poškozeného, který se svých procesních práv vzdal podle § 43 odst. 5 trestního řádu.¹⁵⁹ To vychází dle mého názoru z pojetí, že se poškozený může vzdát svých procesních práv jen jako celku, nikoliv jejich části. Polemiku s tímto názorem jsem již uvedla v kapitole 2.3.

¹⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2277, 2284

¹⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2285

¹⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 2285

Pokud poškozený nepřítomný sjednávání dohody o vině a trestu svůj nárok v adhezním řízení již uplatnil, může se za něj o rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení dohodnout s obviněným státní zástupce, a to maximálně do výše uplatněného nároku. F. Ščerba označuje státního zástupce v této pozici za quasi zmocněnce poškozeného a přílehlavě upozorňuje na úskalí této pozice, která může nestranné postavení státního zástupce ovlivnit¹⁶⁰.

Pokud byla sjednána náhrada škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, je v dohodě o vině a trestu uveden její způsob a výše. Účastnil-li se poškozený sjednávání dohody o vině a trestu a s rozsahem a způsobem sjednané náhrady škody nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení souhlasí, obsahuje dohoda o vině a trestu označení poškozeného a jeho podpis. Poškozený, který řádně a včas uplatnil své nároky v adhezním řízení, má právo na doručení opisu sjednané dohody o vině a trestu.

Na úvod řízení o schvalování dohody o vině a trestu přezkoumá předseda senátu návrh na její schválení a tento návrh může mimo jiné usnesením odmítnout, přičemž tak může učinit také z důvodů uvedených v § 314r odst. 2 trestního řádu, z nichž některé jsou relevantní pro poškozeného (k tomu viz níže). Stejně důvody mohou vést k odmítnutí návrhu na schválení dohody o vině a trestu po případném předběžném projednání návrhu na schválení dohody. V tomto stadiu může také soud vedle jiných způsobů rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo schválit narovnání a poškozený může proti těmto dvěma typům rozhodnutí podat stížnost. Postup přezkoumání a předběžného projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu je modifikovaný pro případ řízení před samosoudcem. Ten návrh na schválení dohody předběžně neprojednává, pouze jej přezkoumá, a to ze stejných hledisek jako soud ve věcech senátních při přezkoumání a předběžném projednání návrhu na schválení dohody (§ 314c odst. 2 trestního řádu).

Dospěje-li řízení o schvalování dohody o vině a trestu do veřejného zasedání, ve kterém je o návrhu na schválení dohody rozhodováno, má poškozený právo být o době a místě řízení vyrozuměn. Komentář upozorňuje na propojení s § 233 odst. 2 trestního řádu stanovujícím povinnost při určení dne veřejného zasedání dbát na zachování alespoň pětidenní lhůty k přípravě také pro osobu, která může být

¹⁶⁰ ŠČERBA, Filip. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, str. 37

rozhodnutím přímo dotčena, kterým poškozený jistě je¹⁶¹. Ve veřejném zasedání má přítomný poškozený právo se k věci vyjádřit. Poškozený se může ve svém vyjádření zaměřit na celou řadu otázek - např. na důsledky trestného činu pro jeho osobu, především materiální a nemateriální újmu, na průběh sjednávání dohody o vině a trestu, na navržený trest a další. Největší význam má však jeho vyjádření k náhradě škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení. Může se vyjádřit jak ke způsobu a rozsahu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení sjednaným v dohodě o vině a trestu, tak k důvodům, proč v dohodě ke sjednání tohoto bodu nedošlo. Může také navrhnout soudu, aby rozhodl o jeho nárocích uplatněných v adhezním řízení sám podle § 314r odst. 4 a § 228 trestního řádu.¹⁶²

Soud dohodu o vině a trestu buď odsuzujícím rozsudkem schválí, nebo dohodu neschválí a věc usnesením vrátí do přípravného řízení, přičemž má poškozený právo podat proti tomuto usnesení stížnost. Stejně jako v předběžném projednání návrhu na schválení dohody o vině a trestu může i ve veřejném zasedání soud rozhodnout mimo jiné o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo schválit narovnání a poškozený se proti těmto dvěma rozhodnutím může bránit podáním stížnosti.

Schválí-li soud dohodu, uvede v odsuzujícím rozsudku kromě výroku o schválení dohody o vině a trestu a výroku o vině a trestu, případně o ochranných opatřeních, také výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Tento výrok musí být v souladu s dohodou o vině a trestu, s níž poškozený souhlasil (účastnil se sjednání dohody a připojil svůj podpis), nebo s dohodou o vině a trestu, v níž je sjednán rozsah a způsob náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení odpovídající řádně a včas uplatněnému nároku poškozeného.

Pokud není dohoda o způsobu a rozsahu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení v dohodě o vině a trestu obsažena, může soud rozhodnout podle § 314r odst. 4 a § 228 trestního řádu a uložit v odsuzujícím rozsudku obviněnému povinnost nahradit poškozenému náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydat bezdůvodné obohacení získané na úkor poškozeného. Tento postup je však

¹⁶¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 3667

¹⁶² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 3673 - 3674

z důvodu nepředvídatelnosti rozhodnutí (obviněný byl ochoten sjednat dohodu o vině a trestu za stanovených podmínek, do kterých soud tímto způsobem zasahuje) a absence dokazování problematický¹⁶³. Soud může také poškozeného odkázat s jeho nárokem na řízení občanskoprávní nebo před jiným příslušným orgánem (§ 314r odst. 4 a § 229 trestního řádu).

Nastat však může i situace, kdy je v dohodě o vině a trestu obsažena povinnost obviněného nahradit poškozenému škodu, nemajetkovou újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení, avšak v menším rozsahu, než který poškozený v adhezním řízení uplatnil, přičemž poškozený s tímto rozsahem nesouhlasí. Přitom nezáleží na tom, zda se sjednávání dohody účastnil (a nepřipojil svůj podpis), nebo zda za něj dohodu o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení v menším rozsahu uzavřel státní zástupce. Komentář se kloní k postupu, kdy se o části nároku obsažené v dohodě o vině a trestu rozhodne stejně jako v případě, kdy poškozený se sjednanou dohodou souhlasil a připojil svůj podpis, a o části nároku v dohodě neobsažené v dohodě se rozhodne jako v případě, kdy dohoda část o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení vůbec neobsahuje.¹⁶⁴

Poškozený, který uplatnil nárok v adhezním řízení, má v případě schválení dohody o vině a trestu právo podat odvolání podle § 245 odst. 1, avšak jen v případě, že je výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nesprávný. Toto právo nemá v případě, že v dohodě o vině a trestu souhlasil s rozsahem a způsobem náhrady, respektive vydání, a dohoda byla v jím odsouhlasené podobě schválena soudem.

Důvody, pro které soud dohodu o vině a trestu neschválí, jsou uvedeny v několikrát zmíněném ustanovení § 314r odst. 2 trestního řádu. Z pohledu poškozeného je relevantní především jeden z důvodů, a sice nesprávnost nebo nepřiměřenost dohody z hlediska rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.

Na závěr dodávám, že ačkoliv se práva poškozeného v souvislosti s institutem dohody o vině a trestu neomezují pouze na možnost aktivně se účastnit sjednání rozsahu

¹⁶³ ŠČERBA, Filip. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, str. 37 - 38; ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 3680, 3688 - 3689

¹⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 3680

a způsobu náhrady majetkové škody nebo nemajetkové újmy způsobené trestným činem nebo vydání bezdůvodného obohacení získaného trestným činem na úkor poškozeného, je právě toto právo poškozeného výhodou tohoto (často výrazně kritizovaného¹⁶⁵) institutu¹⁶⁶.

4.2 Narovnání

Na úvod pojednání o postavení a právech poškozeného v souvislosti s institutem narovnání (§ 309 až § 314 trestního řádu) se zaměřím na vymezení osoby poškozeného, který se může schválení narovnání účastnit.

Nejprve je třeba zdůraznit, že na rozdíl od jiných odklonů není schválení narovnání bez účasti poškozeného myslitelné. Vzhledem k povaze narovnání, při kterém má odškodnění poškozeného a poskytnutí peněžních prostředků na pomoc obětem trestné činnosti větší význam než odsouzení obviněného a uložení trestu, tedy nepřichází užití tohoto institutu v úvahu, pokud poškozený neexistuje.¹⁶⁷ Judikatura vyslovila závěr, že není možné schválit narovnání v případech, kdy je obviněný stíhán pro trestný čin, při kterém nedošlo ke způsobení škody či jiné újmy, kterou by šlo během narovnání nahradit či jinak odškodnit podle § 309 odst. 1 písm. b) a která by odůvodňovala, aby se řízení účastnil poškozený, s nímž by mohl obviněný jednat s cílem urovnat vztahy narušené v důsledku spáchání trestného činu¹⁶⁸. Komentář nevylučuje ani možnost provést narovnání v případech, kdy došlo přečinem pouze k dotčení veřejného zájmu a poškozeným je stát nebo obec¹⁶⁹.

Poškozeným se zde rozumí poškozený podle obecné definice uvedené v § 43 odst. 1 trestního řádu, nikoliv pouze poškozený mající postavení subjektu adhezního řízení¹⁷⁰, přičemž komentář zmiňuje i názor, že by se poškozeným pro účely schválení narovnání měl rozumět pouze poškozený, který uplatnil nárok podle

¹⁶⁵ MUSIL, Jan. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika*. 2008, č. 1, str. 3 - 26

¹⁶⁶ JELÍNEK, Jiří. Nad poslední (osmdesátou třetí) novelou trestního řádu a osmou novelou trestního zákoníku. *Kriminalistika*. 2012, č. 4, str. 247

¹⁶⁷ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 570

¹⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003

¹⁶⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 3513

¹⁷⁰ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 562; SOTOLÁŘ, Alexander, ŠÁMAL, Pavel, PŮRY, František. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 122

§ 43 odst. 3 trestního řádu¹⁷¹. S tímto názorem se neztotožňuji s odůvodněním, že dle mého názoru není důvod neumožnit schválení narovnání např. v situaci, kdy poškozený nemůže být subjektem adhezního řízení, jelikož mu již byla nahrazena škoda nebo nemajetková újma způsobená trestným činem nebo vydáno bezdůvodné obohacení získané trestným činem na úkor poškozeného. V takovém případě bychom znevýhodnili obviněného, který se postavil aktivně k odčinění újmy, kterou poškozenému trestným činem způsobil.

Nyní se blíže zaměřím na tři z podmínek schválení narovnání, které jsou významné z hlediska postavení poškozeného, a sice souhlas poškozeného se schválením narovnání, nahrazení škody způsobené přečinem nebo učinění kroků k její úhradě, případně jiné odčinění způsobené újmy, a vydání bezdůvodného obohacení získaného přečinem nebo učinění kroků k jeho vydání.

Souhlas se schválením narovnání musí dát jak obviněný, tak poškozený, a tyto souhlasy tak v podstatě představují jakousi dohodu, projev jejich shodné vůle. Souhlas je možné učinit ústně nebo jakýmkoli jiným způsobem, kterým je možné činit podání podle § 59 odst. 1 trestního řádu. Tento souhlas musí být učiněn dobrovolně a není možné jej nahradit, ani pokud jsou jinak všechny podmínky pro užití institutu narovnání splněny.¹⁷² Možnost poškozeného vzít svůj souhlas zpět zákon neupravuje, dovozuje se však, že možnosti vzít svůj dříve udělený souhlas zpět nic nebrání¹⁷³.

Ve vztahu k náhradě škody, jiné újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení je třeba zmínit hned několik aspektů. Na uplatnění nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nejsou kladeny tak přísné požadavky jako při standardním průběhu trestního řízení. Je proto např. možné, aby se obviněný z vlastní iniciativy spojil s poškozeným a mimo trestní řízení se s ním vypořádal.¹⁷⁴ Obviněný má uhradit škodu, vydat bezdůvodné obohacení, učinit úkony k jejich úhradě či vydání a jinak odčinit vzniklou újmu. Předmětem odškodnění proto

¹⁷¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 3515 - 3516

¹⁷² RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 586

¹⁷³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 3516

¹⁷⁴ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 566

může být jak majetková škoda nebo bezdůvodné obohacení, tak nemajetková újma, ačkoliv se o ní ustanovení § 309 odst. 1 trestního řádu výslovně nezmiňuje¹⁷⁵.

Způsob odškodnění poškozeného se od vypořádání v rámci adhezního řízení odlišuje, jelikož v rámci narovnání je vedle peněžité náhrady možné užít naturální restituci, případně jejich vhodnou kombinaci. Zákon však zakotvuje také možnost schválit narovnání, došlo-li prozatím pouze k učinění potřebných úkonů k úhradě škody nebo vydání bezdůvodného obohacení. Není možné např. jen uzavřít dohodu s poškozeným (jako je tomu u podmíněného zastavení trestního stíhání), ale je nutné učinit úkony poskytující vyšší míru jistoty, že k odškodnění poškozeného dojde, jelikož důsledkem schválení narovnání je zastavení trestního stíhání, což neumožňuje další účinné působení na obviněného. Také stanovení výše odškodnění poskytnutého poškozenému se od adhezního řízení odlišuje. Východiskem je sice i zde škoda, nemajetková újma nebo bezdůvodné obohacení zjištěné v rámci trestního řízení, nicméně výsledná výše odškodnění bude záviset na dohodě mezi obviněným a poškozeným. Stejně jako v adhezním řízení se i stanovení výše odškodnění v rámci schvalování narovnání bude řídit příslušnými hmotněprávními předpisy.¹⁷⁶

Poškozený má právo být před schválením narovnání vyslechnut k okolnostem sjednávání dohody o narovnání a jeho souhlasu s narovnáním a před tímto výsledkem být poučen o svých právech a podstatě institutu narovnání. Pokud je poškozeným právnická osoba, lze výslech osoby oprávněné za ni jednat nahradit písemným prohlášením týkajícím se sjednávání dohody o narovnání.

Dojde-li k vydání usnesení o schválení narovnání, obsahuje toto usnesení mimo jiné obsah narovnání zahrnující výši uhrazené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony, rozsah bezdůvodného obohacení, který byl vydán nebo k jehož vydání byly provedeny potřebné úkony, případně způsob jiného odčinění újmy vzniklé přečinem. Jak upozorňuje F. Púry, toto usnesení není, na rozdíl od odsuzujícího rozsudku obsahujícího výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, exekučním titulem. Proto je třeba v případě, že k odškodnění poškozeného dosud nedošlo, vyžadovat od obviněného učinění takových úkonů, které

¹⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 3518

¹⁷⁶ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 564 - 572

poskytují dostatečnou míru jistoty, že k náhradě škody, vydání bezdůvodného obohacení nebo jinému odčiněné způsobené újmy skutečně dojde.¹⁷⁷ Proti usnesení o schválení narovnání může poškozený podat stížnost.

Závěrem upozorním na ustanovení § 310a trestního řádu zavedeného novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., který nepřiznává práva poškozeného související se schvalováním narovnání tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Toto zúžení pojmu poškozeného vyplývá z povahy narovnání, které má vést „k urovnání konfliktu mezi obviněným a poškozeným, znovuoobnovení stavu před spácháním přečinu, odstranění jeho následků a vůbec celkové kompenzace [sic] újmy způsobené oběti přečinu.“¹⁷⁸

4.3 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Nejprve se zaměřím na vymezení osoby poškozeného v rámci institutu podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307 a § 308 trestního řádu). Některé publikace uvádějí, že je vzhledem ke znění § 307 odst. 1 písm. b) trestního řádu (jde o publikace vydané před novelou zavádějící písm. c) do zmíněného paragrafu) třeba vypořádat škodu jen vůči poškozenému, který je subjektem adhezního řízení. Z toho pak dovozují závěr, že se za poškozeného pro účely institutu podmíněného zastavení trestního stíhání považuje pouze poškozený podle § 43 odst. 3 trestního řádu¹⁷⁹. S tímto názorem se neztotožňuji a poukazuji na již uváděné usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 21. 2. 1996, které zdůrazňuje právo podat stížnost podle § 307 odst. 7 všem poškozeným, nikoliv jen subjektům adhezního řízení¹⁸⁰. Pokud může poškozený, který nemá postavení subjektu adhezního řízení, podat stížnost proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, je dle mého názoru třeba vymezovat osobu poškozeného podle § 43 odst. 1 trestního řádu, nikoliv jen

¹⁷⁷ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 567

¹⁷⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 3535

¹⁷⁹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 561; SOTOLÁŘ, Alexander, ŠÁMAL, Pavel, PŮRY, František. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, str. 159

¹⁸⁰ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 21. 2. 1996, sp. zn. 3 To 108/96, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 37/1997 tr.

§ 43 odst. 3 trestního řádu, ačkoliv škoda může být nahrazena, respektive bezdůvodné obohacení vydáno, pouze poškozenému podle § 43 odst. 3 trestního řádu.

Nutnou podmínkou rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je nahrazení škody, byla-li činem způsobena, případně uzavření dohody o její náhradě nebo učinění potřebných opatření k její náhradě, a dále vydání bezdůvodného obohacení, případně uzavření dohody o jeho vydání nebo učinění vhodných opatření k jeho vydání. Z jazykového výkladu jasně vyplývá, že předmětem vypořádání s poškozeným při snaze o splnění podmínek pro podmíněné zastavení trestního stíhání nemusí být nahrazení nemajetkové újmy, její případné nenahrazení tudíž není překážkou podmíněného zastavení trestního stíhání.

O mírnějších požadavcích na uplatnění nároku poškozeného, o určení výše náhrady škody nebo rozsahu bezdůvodného obohacení a užití příslušným hmotněprávních předpisů, o možnosti odškodnit poškozeného nejen peněžitou náhradou, ale i uvedením v předešlý stav, a o povaze rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, které není exekucním titulem, platí, co bylo uvedeno výše u institutu narovnání.¹⁸¹

Zaměřím se proto na specifika podmíněného zastavení trestního stíhání z hlediska povinnosti nahradit škodu nebo vydat bezdůvodné obohacení. Z dikce § 307 odst. 1 písm. b), který upravuje povinnost nahradit škodu, byla-li činem způsobena, vyplývá, že podmíněné zastavení trestního stíhání lze použít i v řízeních vedených pro trestné činy, kterými nebyla majetková škoda způsobena. Formulace v ustanovení § 307 odst. 1 písm. c) se liší od § 307 odst. 1 písm. b) v tom směru, že neuvádí povinnost vydat bezdůvodného obohacení „pokud bylo činem získáno“, ale povinnost vydat bezdůvodné obohacení „činem získané“. To však není možné vykládat tak, že je podmíněné zastavení trestního stíhání možné pouze v případech, kdy bylo trestným činem získáno bezdůvodné obohacení, ale je třeba k výkladu přistupovat obdobně jako u úpravy náhrady škody. V tomto smyslu se při své rozhodovací činnosti vyjádřil i Nejvyšší soud¹⁸².

¹⁸¹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 564 - 569

¹⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1515/2012, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 59/2013 tr.; při stanovení závěru zaujatého Nejvyšším soudem vycházím z následující části usnesení: „Z formulace prvního z citovaných zákonných ustanovení vyplývá, že stanovené podmínky musí být splněny kumulativně (samozřejmě za předpokladu, že to v tom

Od institutu narovnání se podmíněné zastavení trestního stíhání liší možností obviněného uzavřít s poškozeným dohodu o náhradě škody nebo vydání bezdůvodného obohacení. F. Púry zdůrazňuje, že taková dohoda, bez ohledu na to, zda písemná nebo např. zachycena v protokolu orgánu činného v trestním řízení, by neměla zakládat pochybnosti o jejím uzavření a obsahu¹⁸³. Pokud dojde k uzavření dohody o náhradě škody nebo vydání bezdůvodného obohacení, je v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání obviněnému uložena povinnost nahradit škodu nebo vydat bezdůvodné obohacení v průběhu stanovené zkušební doby (§ 307 odst. 4 trestního řádu). Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí z roku 2012 zdůraznil, že dohodu o náhradě škody nebo vydání bezdůvodného obohacení není možné rozhodnutím podle § 307 odst. 4 nahradit, jelikož existence dohody je podmínkou k vydání takového rozhodnutí. Ve stejném rozhodnutí se Nejvyšší soud zabýval také vymezení pojmu „jiná potřebná opatření“ uvedená v § 307 odst. 1 písm. b) trestního řádu, když stanovil, že taková opatření musí poskytovat podobnou míru jistoty jako zmiňovaná dohoda, nestačí tudíž pouhý slib obviněného, že škodu poškozenému nahradí.¹⁸⁴

Upozorním ještě na jedno rozhodnutí Nejvyššího soudu související s náhradou škody poškozenému jako předpokladu pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Nejvyšší soud vyslovil závěr, že náklady poškozeného vzniklé účastí v trestním řízení, včetně nákladů v souvislosti s přibráním zmocněnce, nelze považovat za škodu podle § 307 odst. 1 písm. b), kterou by musel obviněný uhradit, uzavřít o její úhradě s poškozeným dohodu nebo učinit potřebná opatření k její náhradě, aby tak splnil podmínky pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.¹⁸⁵

Na rozdíl od narovnání není podmínkou podmíněného zastavení trestního stíhání vydání souhlasu poškozeného. Přesto má vyslovení nesouhlasu poškozeného vůči orgánům činným v trestním řízení určitý význam. Může být především pohnutkou ke zjišťování, zda jsou opravdu splněny všechny předpoklady podmíněného zastavení trestního stíhání. Poškozený však má možnost svůj nesouhlas vyjádřit v okamžiku, kdy k podmíněnému zastavení trestního stíhání dojde, a sice podáním stížnosti proti

kterém případě přichází v úvahu, tedy např. náhrada škody obviněným, pokud byla činem způsobena, nebo vydání bezdůvodného obohacení obviněným, pokud bylo činem získáno).“

¹⁸³ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 570

¹⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1515/2012, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 59/2013 tr.

¹⁸⁵ Usnesení Nejvyššího soudu z 28. 8. 2014, sp. zn. 6 Tdo 992/2014

takovému rozhodnutí. Stížnost může směřovat jak proti samotnému podmíněnému zastavení trestního stíhání, tak proti způsobu vypořádání jeho nároku na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení. Je možné jejím prostřednictvím usilovat také o zahrnutí výroku o povinnosti obviněného nahradit škodu nebo vydat bezdůvodné obohacení, pokud byla s poškozeným uzavřena dohoda o způsobu náhrady škody nebo o vydání bezdůvodného obohacení a tento výrok v rozporu s § 307 odst. 4 trestního řádu v rozhodnutí chybí.¹⁸⁶ Stížnost je možné podat také proti rozhodnutí o osvědčení obviněného ve zkušební době (§ 308 odst. 4 trestního řádu). O vymezení poškozených, kteří jsou oprávněni tyto stížnosti podat, jsem se již zmínila v kapitole 2.2.

5 Úvahy de lege ferenda

O tom, že je třeba dokončit rekonstrukci trestního práva, jejíž nejvýznamnější součástí bylo přijetí trestního zákoníku z roku 2009, také v oblasti trestního práva procesního, slyšíme často. Opakovaně se k potřebě přijetí nového trestního řádu vyjadřoval např. J. Jelínek, který zastává názor, že by se zákonodárce měl při svých novelizačních zásazích do trestního řádu omezit pouze na ty změny, které jsou z hlediska praxe nezbytně nutné, a ostatní změny, včetně zavádění nových institutů, ponechat novému trestnímu řádu.¹⁸⁷ S tímto názorem se ztotožňuji, netroufám si nicméně hodnotit, které navrhované změny mají řešit palčivé problémy současného trestního řízení a které by měly nalézt své místo až v dlouho očekávaném novém trestním řádu.

Návrhy na změny trestního řádu vztahující se k osobě poškozeného je možné nalézt v řadě odborných publikací a příspěvků¹⁸⁸. Uvedu krátký výčet některých

¹⁸⁶ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 580 - 581

¹⁸⁷ JELÍNEK Jiří. Poškozený, náhrada škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení v novele trestního řádu 2011. *Kriminalistika*. 2011, č. 4, str. 266

¹⁸⁸ viz např. JELÍNEK, Jiří. K postavení poškozeného v českém trestním řízení. In ZÁHORA, Jozef, KERT, Robert: *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2010, str. 47 - 55; DVOŘÁKOVÁ, Irena. Postavení poškozeného v trestním řízení. In ZÁHORA, Jozef, KERT, Robert: *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2010, str. 122 - 126; JELÍNEK Jiří. Poškozený, náhrada škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení v novele trestního řádu 2011. *Kriminalistika*. 2011, č. 4, str. 267; JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, str. 161 - 180, GRIVNA, Tomáš. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha:

z těchto návrhů. Navrhované změny trestního řádu se týkají např. zakotvení práva poškozeného provádět důkazy podle § 215 odst. 2 trestního řádu, úpravy výčtu trestných činů stíhaných pouze se souhlasem poškozeného podle § 163 trestního řádu a úpravy vymezení vztahu mezi poškozeným a obviněným uvedeného v § 163 odst. 1 trestního řádu, umožnění poškozenému podávat odvolání nejen proti výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, ale také proti výrokům o vině a trestu, zakotvení informační povinnosti soudu vůči poškozenému v případě, že hodlá rozhodnout ve věci trestním příkazem, právo podat odpor proti trestnímu příkazu podle § 314g odst. 1 trestního řádu nebo zavedení institutů soukromé a subsidiární žaloby do trestního řízení. Na poslední dva zmíněné návrhy se zaměřím blíže v následujících podkapitolách.

5.1 Podání odporu proti trestnímu příkazu

Pokud poškozený uplatní nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, obsahuje trestní příkaz podle § 314f odst. 1 písm. e) trestního řádu také výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Poškozenému, který nárok podle § 43 odst. 3 trestního řádu uplatnil, se trestní příkaz doručí, právo podat proti trestnímu příkazu odpor však trestní řád takovému poškozenému nepřiznává. Vzhledem k počtu trestních řízení před okresními soudy skončenými vydáním trestního příkazu¹⁸⁹ jde o významný nedostatek trestního řádu.

Poškozený se nemůže podáním odporu bránit proti trestnímu příkazu ani v případě, kdy je rozhodnutí o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení vadné, ani v případě, kdy samosoudce při užití trestního příkazu opomene zahrnout výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání

Nakladatelství Karolinum, 2005, str. 7; KUCHTA, Josef. Nové pohledy na postavení poškozeného v trestním řízení. In KALVODOVÁ, Věra. *Rekodifikace českého trestního práva procesního: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 21. listopadu 2000 na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, str. 88 - 97

¹⁸⁹ Podle statistických dat bylo v roce 2015 trestním příkazem v České republice vyřízeno trestní stíhání 48.107 osob. Statistika - Trestní příkazy, podmíněné zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu u OS za období od 1. 1. 2015 do 31. 12. 2015. In: *Justice.cz* [online]. 2016 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>

bezdůvodného obohacení nebo takový výrok neučiní, ačkoliv měl k dispozici dostatek podkladů k takovému rozhodnutí¹⁹⁰.

S ohledem na shora uvedené lze doporučit, aby zákonodárce přistoupil ke změně trestního řádu, která by zakotvila právo podat odpor proti trestnímu příkazu také poškozeným, který uplatnil nárok podle § 43 odst. 3 trestního řádu, přičemž by odporem mohl poškozený napadnout pouze výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Došlo by tím k vyrovnání práv poškozených v trestních řízeních, ve kterých je vydán rozsudek, jenž může být poškozeným pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení napaden odvoláním, a poškozených v trestních řízeních, která jsou vyřízena vydáním trestního odporu.

Např. J. Jelínek zastává názor, že by mělo být zakotveno právo poškozených uplatnivších nárok podle § 43 odst. 3 trestního řádu podat odpor proti trestnímu příkazu, čímž by došlo ke zrušení výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Dodává, že by v takovém případě mohl být zakotven obdobný postup, jaký je uveden v § 265 trestního řádu - nerozhodnul-li by samosoudece ve věci sám, odkázal by poškozeného na občanskoprávní řízení nebo řízení před jiným příslušným orgánem.¹⁹¹ P. Šámal s J. Baxou naopak uvádějí, že podání odporu jen proti výroku o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení by vytvořilo nežádoucí stav, kdy by bylo rozhodováno jen o nárocích poškozeného¹⁹². Já se ztotožňuji s názorem J. Jelínka, že není třeba vidět v zakotvení takového postupu problém, pokud je již trestním řádem umožněn u odvolání (§ 265 trestního řádu)¹⁹³.

5.2 Soukromá a subsidiární žaloba

Východiska a principy nového trestního řádu uvádějí, že vzhledem k potřebě přijmout nový trestní řád co nejrychleji nebude zpracováván nový věcný záměr trestního řádu a bude se vycházet z dříve vypracovaných věcných návrhů z roku 2004 a 2008. Zároveň uvádí jako jeden ze základních přístupů potřebu chránit práva

¹⁹⁰ JELÍNEK Jiří. Trestní příkaz včera, dnes a zítra. *Kriminalistika*. 2015, č. 2, str. 94

¹⁹¹ JELÍNEK Jiří. Trestní příkaz včera, dnes a zítra. *Kriminalistika*. 2015, č. 2, str. 94

¹⁹² ŠÁMAL, Pavel, MUSÍL, Jan, KUČHTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 776

¹⁹³ JELÍNEK Jiří. Trestní příkaz včera, dnes a zítra. *Kriminalistika*. 2015, č. 2, str. 94

poškozeného a umožnit mu výkon jeho procesních práv, kdy výslovně zmiňuje zavedení institutu soukromé a subsidiární žaloby.¹⁹⁴

„Soukromou žalobou se rozumí právo poškozeného, kterému vznikla soukromožalobním trestným činem bezprostřední újma, obrátit se s žalobou (žádostí o potrestání pachatele) přímo na trestní soud, a to i bez součinnosti s veřejným žalobcem, a žalobu před tímto soudem zastupovat.“¹⁹⁵

„Subsidiární žalobou se rozumí právo poškozeného nastoupit na místo veřejného žalobce tam, kde odmítá zahájit trestní stíhání veřejnožalobního deliktu nebo v zahájeném trestním stíhání pokračovat. Subsidiární žaloba má odlišný charakter od soukromé žaloby. Styčným bodem je osoba poškozeného. Na rozdíl od soukromé žaloby však jde o veřejnoprávní delikt, od jehož stíhání veřejný žalobce upustil (popř. odmítl jej stíhat). Stát tak prostřednictvím subsidiární žaloby vlastně využívá poškozeného k přezkumu správnosti rozhodnutí učiněného veřejným žalobcem nezávislým a nestranným soudem. Tím je důsledněji zajištěna zásada legality a zákonnosti.“¹⁹⁶

Věcný záměr trestního řádu z roku 2008 se soukromé a subsidiární žalobě věnuje v části 41. A. K soukromé žalobě uvádí, že ji bude možné podat jen u vybraných trestných činů, u kterých je soukromý zájem poškozeného upřednostňován před veřejným zájmem na stíhání pachatele¹⁹⁷. Dále zmiňuje, že i přes zdůraznění postavení soukromého žalobce zákon stanoví široký prostor státnímu zástupci věc převzít a sám v ní postupovat. Předpokládá se úprava vyrozumění státního zástupce o podání soukromé žaloby a jeho právo podat ve věci obžalobu, dojde-li k závěru, že byl zasažen také veřejný zájem. V takovém případě by pak bylo vedeno řízení jak o obžalobě, tak o soukromé žalobě. Má být také upravena možnost státního zástupce převzít věc v přípravném řízení a postupovat tak, jako kdyby nešlo o soukromoprávní delikt. Věcný záměr se vyjadřuje také k případné pluralitě soukromých žalobců - v řízení vystupují

¹⁹⁴ Východiska a principy nového trestního řádu. In: *Justice.cz* [online]. 2014 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>

¹⁹⁵ GŘIVNA, Tomáš. Soukromá a subsidiární žaloba. In VANDUCHOVÁ, Marie, GŘIVNA, Tomáš. *Rekodifikace trestního práva procesního: (aktuální problémy)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Eva Rozkotová - IFEC, 2008, str. 30

¹⁹⁶ GŘIVNA, Tomáš. Soukromá a subsidiární žaloba. In VANDUCHOVÁ, Marie, GŘIVNA, Tomáš. *Rekodifikace trestního práva procesního: (aktuální problémy)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Eva Rozkotová - IFEC, 2008, str. 34

¹⁹⁷ Věcný záměr z roku 2008 uvádí, že půjde o trestné činy pomluvy, porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti, poškozování spotřebitele, porušení práv k ochranné známce a jiným označením, porušení chráněných průmyslových práv a případně další.

samostatně, případné zpětvzetí soukromé žaloby se ostatních soukromých žalobců nedotýká, pokud již byla soukromá žaloba podána, mohou ostatní soukromí žalobci do řízení o této soukromé žalobě přistoupit.¹⁹⁸

Hlavním argumentem pro zavedení institutu soukromé žaloby je posílení práv poškozených v trestním řízení, které budou mít u soukromožalobních deliktů větší vliv na trestní řízení. Ruku v ruce s tímto posílením práv poškozených však jde také větší odpovědnost.¹⁹⁹

Subsidiární žaloba byla dle věcného záměru z roku 2008 zvolena jako jeden z možných způsobů kontroly oportunity státního zástupce. Má být využita v případech výkonu diskreční pravomoci státního zástupce před zahájením trestního stíhání (§ 159a odst. 4 trestního řádu) a v případech zastavení trestního stíhání pro nedostatek veřejného zájmu (§ 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu), přičemž vymezení dalších případů (§ 172 odst. 2 písm. a), b) trestního řádu) není vyloučeno. Ačkoliv se může zdát, že subsidiární žaloba je institutem nadbytečným, jelikož je v trestním řádu zakotveno právo poškozeného podat stížnost proti usnesením o odložení věci, zastavení trestního stíhání a postoupení věci jinému orgánu, není tomu tak. Jak věcný záměr z roku 2008, tak teorie²⁰⁰ upozorňují na úskalí rozhodování o stížnosti poškozeného proti těmto usnesením v rámci hierarchie státního zastupitelství, a nikoliv nezávislým soudem. Jde o nejpádňější argument pro zavedení subsidiární žaloby do českého trestního řádu. Je však nutné doplnit názor T. Gřivny, podle mého mínění zcela opodstatněný, že je možné upravit kontrolu rozhodnutí státního zástupce také s užitím jiných institutů, především možností podat stížnost, o které by rozhodoval soud²⁰¹. Věcný záměr z roku 2008 také uvádí, že by bylo vhodné stanovit podmínku podání subsidiární žaloby v podobě podání podnětu k přezkumu věci nejvyšším státním zástupcem (§ 174a trestního řádu) a jeho odložení jako nedůvodného.

¹⁹⁸ Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád). In: Justice.cz [online]. 2008 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>

¹⁹⁹ GŘIVNA, Tomáš. Soukromá a subsidiární žaloba. In VANDUCHOVÁ, Marie, GŘIVNA, Tomáš. *Rekodifikace trestního práva procesního: (aktuální problémy)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Eva Rozkotová - IFEC, 2008, str. 33

²⁰⁰ GŘIVNA, Tomáš. Soukromá a subsidiární žaloba. In VANDUCHOVÁ, Marie, GŘIVNA, Tomáš. *Rekodifikace trestního práva procesního: (aktuální problémy)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Eva Rozkotová - IFEC, 2008, str. 35 - 36

²⁰¹ GŘIVNA, Tomáš. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, str. 88, 109

Můj postoj k zavedení soukromé a subsidiární žaloby se u jednotlivých institutů liší. Zavedení soukromé žaloby je dle mého názoru krokem správným směrem. Oceňuji myšlenku ustoupení veřejného zájmu na stíhání pachatele zájmu soukromému u méně závažných trestných činů za současného zachování statusu nežádoucího společenského chování s hrozbou trestněprávní sankce a s možností státního zástupce zasáhnout, pokud porušení veřejného zájmu samo o sobě obstojí. Naopak zastáncem zavedení subsidiární žaloby nejsem, jelikož je dle mého názoru možné stejného efektu dosáhnout úpravou již existujících institutů, tedy soudním rozhodováním o stížnostech proti usnesením, která vydal státní zástupce.

Závěr

Téma této práce je průřezové a velmi široké. Proto jsem již v úvodu vymezila okruhy, kterými jsem se chtěla zabývat.

Na úvod jsem se pokusila analyzovat právní postavení poškozeného, který je jedním z nejdůležitějších subjektů trestního řízení a zároveň procesní stranou. Ačkoliv by se mohlo zdát, že zákonná úprava vymezující osobu poškozeného z hlediska pozitivního i negativního, která čítá jen několik málo ustanovení (§ 43 odst. 1, odst. 2 a odst. 3, § 44 odst. 1, § 310a trestního řádu), nenabízí mnoho prostoru k úvahám a rozdílným postojům odborníků z oblasti teorie i praxe a nevyvolává potřebu výkladu pomocí soudních rozhodnutí, opak je pravdou. Významný názorový střet autorit v oboru trestního práva můžeme zaznamenat především v postoji k významu, důsledkům a potřebám úpravy ustanovení § 43 odst. 2 trestního řádu upravujícího jedno z negativních vymezení poškozeného. V souvislosti s vymezením osoby poškozeného v trestním řízení nesmíme opominout vliv judikatury, která nezanedbatelným podílem přispívá k upřesnění souvisejících pojmů. Celá řada soudních rozhodnutí se například vyjadřovala k rozsahu pojmu majetková škoda.

Pozornost si však v souvislosti se základními ustanoveními upravujícími postavení poškozeného v trestním řízení zaslouží i velké množství dalších témat. Od terminologie trestního řádu neodpovídající nové soukromoprávní terminologii, přes nedostatky trestního řádu v rámci úpravy osoby opatrovníka poškozeného, až po nedokonalou úpravu institutu společného zmocněnce a řadu dalších.

Cílem této práce nebylo usilovat o vyčerpávající výčet všech procesních práv, které trestní řád poškozenému přiznává. Vycházejíc ze základního členění poškozených na poškozené podle obecné definice (§ 43 odst. 1 trestního řádu) a poškozené s postavením subjektu adhezního řízení (§ 43 odst. 3 trestního řádu) jsem uvedla obsáhlý, nikoliv však vyčerpávající, přehled práv poškozeného. Správné zařazení jednotlivých práv mezi ta, která náleží všem poškozeným, a ta, která jsou přiznána jen poškozeným podle § 43 odst. 3 trestního řádu, je velmi důležité. Právě proto jsem se pokusila zdůraznit, že se s některými názory uvedených autorů ohledně zařazení

konkrétních práv do jedné ze zmíněných skupin neztotožňuji a svůj nesouhlas podložit argumenty.

Podstatná část práce byla zaměřena na dvě důležité oblasti, a sice adhezní řízení a postavení poškozeného v odklonech.

Adhezní řízení je důležitou součástí trestního řízení, ačkoliv je jeho význam často upozadčován a důraz je kladen především na veřejný zájem na stíhání a odsouzení pachatele trestného činu. Jakkoliv je společensky důležité, aby byla osoba porušující normy trestního práva v co nejkratší době odsouzena a byl jí uložen adekvátní trest, je to v první řadě poškozený, kdo je trestným činem dotčen. Proto by se měl vedle šetrného zacházení během trestního řízení dočkat také rychlé a odpovídající náhrady újmy, která mu byla způsobena v souvislosti s trestným činem. Pokusila jsem se během výkladu o adhezním řízení spolu s představením současné právní úpravy a názorů odborníků také uvést několik zajímavých závěrů vyplývajících z judikatury a pár svých úvah souvisejících např. se srovnáním trestněprávní a soukromoprávní úpravy přechodu nároku na náhradu nemajetkové újmy na právního nástupce.

Oblast postavení poškozeného v procesních odklonech nabízí vzhledem k jejich četnosti a vzájemné odlišnosti mnoho prostoru k úvahám o právní úpravě, jejich nedostacích a návrzích na zlepšení. Dohoda o vině a trestu je sice institut využívaný jen zřídka, její úprava je však z hlediska poškozeného velmi zajímavá. Práce uvádí vedle pojednání o právech poškozeného při sjednávání a schvalování dohody o vině a trestu také několik ustanovení, jejichž výklad není jednoznačný. Instituty narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání jsou součástí našeho právního řádu mnohem déle než dohoda o vině a trestu. I proto jsem se při výkladu v této části práce mohla odkazovat na zajímavé závěry četných soudních rozhodnutí, např. při nejednoznačném vymezení poškozeného, který může v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání vystupovat.

Jedním z cílů práce bylo také upozornit na nedostatky současné právní úpravy a představit návrhy na zlepšení. Na úvahy *de lege ferenda* by bylo možné napsat samostatnou práci, proto jsem se zaměřila především na dva, respektive tři, instituty. Názory na právo poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu nejsou jednotné. Já jsem jednoznačným zastáncem zavedení tohoto práva a současný stav vnímám jako nedůvodně znevýhodňující osobu poškozeného. Svůj postoj k soukromé a subsidiární

žalobě jsem již zmínila. Těmto institutům jsem věnovala alespoň dílčí pozornost především proto, že se počítá s jejich zavedením do nového trestního řádu. Dle mého názoru půjde o významnou změnu v trestním řízení, a právě v době přijetí nového trestně procesního kodexu bude pro takto významné změny zřejmě nejpříznivější klima.

Seznam zkratek

Trestní řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
Trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Zákon o obětech	zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů
Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže
Občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
O.s.ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
Z.ř.s.	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
Zákon o ochraně utajovaných informací	zákon č. 412/2005 Sb. o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti
Autorský zákon	zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským
Advokátní tarif	vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb

Seznam použité literatury a jiných pramenů

Odborná literatura

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar, GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.

GŘIVNA, Tomáš. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1107-4.

JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-718-4618-X.

JELÍNEK, Jiří, GŘIVNA, Tomáš. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-39-7.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 5. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2014. ISN 978-80-7502-049-9.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-44-1.

KALVODOVÁ, Věra. *Rekodifikace českého trestního práva procesního: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané dne 21. listopadu 2000 na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2613-8.

LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky, svazek 54, SEVT, 1994.

Občanský zákoník: komentář: Svazek VI. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3.

PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel, URBÁNEK, Jindřich. *Vzory podání a rozhodnutí v trestních věcech*. 3. přepracované vydání. Praha: Linde, 2011. ISBN 978-80-7201-829-1.

RŮŽEK, Antonín. *Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.

RŮŽIČKA, Miroslav, PÚRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-559-9.

SOTOLÁŘ, Alexander, ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-717-9350-7.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád II: Komentář*. 7. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel, HRACHOVEC, Petr, SOVÁK, Zdeněk, PÚRY, František. *Trestní řízení před soudem prvního stupně*. Praha: C. H. Beck, 1996. ISBN 80-7179-049-4.

ŠÁMAL, Pavel, MUSIL, Jan, KUČTA Josef. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-496-4.

ŠÁMAL, Pavel, NOVOTNÝ, František, RŮŽIČKA, Miroslav, VONDRUŠKA, František, NOVOTNÁ, Jaroslava. *Přípravné řízení trestní*, 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, ISBN 80-7179-741-3.

ŠČERBA, Filip. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-30-4.

VANDUCHOVÁ, Marie, GŘIVNA, Tomáš. *Rekodifikace trestního práva procesního: (aktuální problémy)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Eva Rozkotová - IFEC, 2008. ISBN 978-80-87146-13-2.

WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5.

ZÁHORA, Jozef, KERT, Robert: *Obete kriminality: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 25. novembra 2010 na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2010. ISBN 978-80-89447-36-7.

Odborné články

GLATZOVÁ, Andrea. Předpoklady pro přiznání soukromoprávních nároků v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1

HÁNĚLOVÁ, Kristýna. (R)evoluce v odškodňování duševních útrap?. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 11 - 12

JELÍNEK, Jiří. Nad poslední (osmdesátou třetí) novelou trestního řádu a osmou novelou trestního zákoníku. *Kriminalistika*. 2012, č. 4

JELÍNEK Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*. 2003, č. 2

JELÍNEK Jiří. Poškozený, náhrada škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení v novele trestního řádu 2011. *Kriminalistika*. 2011, č. 4

JELÍNEK, Jiří. Předběžná opatření v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2013, č. 5

JELÍNEK Jiří. Trestní příkaz včera, dnes a zítra. *Kriminalistika*. 2015, č. 2

MUSIL, Jan. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. *Kriminalistika*. 2008, č. 1

POLMOVÁ, Olga. Problematika institutu společného zmocněnce. *Trestněprávní revue*. 2011, č. 4

ZŮBEK, Jan, VRBA, Milan. Poškozený a právo odporu. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 9

Soudní rozhodnutí a stanoviska

Usnesení Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 16. 12. 1976, sp. zn. 6 To 39/76, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 7/1978 tr.

Rozhodnutí pléna a prezidia Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 1967, sp. zn. Pls 3/67, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R III/1967

Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 17. 8. 1973, sp. zn. 5 Tz 49/73, zveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 34/1974 tr.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 3. 1994, sp. zn. 3 To 105/93, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 43/1994 tr.

Usnesení Okresního soudu v Teplicích ze dne 5. 5. 1998, sp. zn. 2 T 187/97, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 60/2000 tr.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 23. 7. 2003, sp. zn. 12 To 335/2003, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 4/2005 tr.

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 4. 2005, sp. zn. 3 To 113/2005, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 2/2006 tr.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. II. ÚS 289/12, zveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky, svazek 67, pod č. 170

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 13 To 490/2006, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 13/2008 tr.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 15. ledna 1973, sp. zn. 1 Tz 62/72, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 8/1974 tr.

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 21. 2. 1996, sp. zn. 3 To 108/96, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 37/1997 tr.

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 19. 6. 1968, sp. zn. 2 Tz 10/68, zveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 29/1969 tr.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 2004, sp. zn. 4 Tz 3/2004, zveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 40/2006 tr.

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 10. 1999, sp. zn. 8 To 335/99, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 6/2001 tr.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 8 Tdo 237/2010, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 22/2011 tr.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2013, sp. zn. 4 Tdo 812/2013, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 27/2014 tr.

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 3 To 489/2003, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 18/2004 tr.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. 4 Tz 72/2007

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 8. 2004, sp. zn. 8 To 83/2004, zveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 32/2005 tr.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky ze dne 31. 7. 1985, sp. zn. 3 To 9/85, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 34/1987 tr.

Rozhodnutí pléna Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 1962, sp. zn. Pls 1/62, zveřejněno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R II/1962

Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 23. 3. 1982, sp. zn. 5 Tz 15/82, zveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 30/1983 tr.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2005, sp. zn. 8 Tdo 1019/2005, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 22/2006 tr.

Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 23. 4. 1963, sp. zn. 2 To 15/63, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 34/1963 tr.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 7. 2011, sp. zn. 4 Tdo 460/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2013, sp. zn. 7 Tdo 75/2013, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 72/2013 tr.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 21. 6. 1979, sp. zn. 4 Tz 31/79, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 35/1980 tr.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 30. 5. 1967, sp. zn. 5 Tz 13/67, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 7/1968 tr.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7. 3. 2006, sp. zn. 10 To 55/2006, zveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 58/2006 tr.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1515/2012, zveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod označením R 59/2013 tr.

Usnesení Nejvyššího soudu z 28. 8. 2014, sp. zn. 6 Tdo 992/2014

Další zdroje

Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství poř. č. 20/2002. In: *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. Brno, 2002 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2002/stanovisko%2020-2002.pdf

Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství poř. č. 2/2009. In: *Nejvyššího státní zastupitelství* [online]. Brno, 2009 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2009/stanovisko%202-2009.pdf

Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství poř. č. 1/2007. In: *Nejvyšší státní zastupitelství* [online]. Brno, 2007 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2007/stanovisko%201-2007.pdf

Statistika - Trestní příkazy, podmíněné zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu u OS za období od 1. 1. 2015 do 31. 12. 2015. In: *Justice.cz* [online]. 2016 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>

Východiska a principy nového trestního řádu. In: *Justice.cz* [online]. 2014 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>

Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Justice.cz* [online]. 2008 [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=4980&d=281460>

Abstrakt

Poškozený v trestním řízení a jeho ochrana

Diplomová práce je zaměřena na postavení poškozeného v trestním řízení a jeho ochranu, tedy práva, která mu jsou v rámci trestního řízení přiznána. Práce je členěna do pěti kapitol. Čerpá z odborné literatury, odborných článků, soudních rozhodnutí a dalších zdrojů.

První kapitola je zaměřena na vymezení osoby poškozeného a jeho postavení v trestním řízení. Obsahuje výklad týkající se ustanovení vymezujících osobu poškozeného (§ 43 odst. 1, odst. 2, § 44 odst. 1 a § 310a trestního řádu) a souvisejících témat jako je zastoupení poškozeného, náhrada jím vynaložených nákladů v trestním řízení, odlišení od pojmu oběť trestného činu a pojednání o poškozeném jako subjektu a straně trestního řízení.

V druhé části práce jsou představená práva poškozeného rozdělena podle toho, zda náleží všem poškozeným, nebo jen poškozeným podle § 43 odst. 3 trestního řádu. Krátké podkapitoly jsou věnovány dvěma zajímavým tématům - stíhání se souhlasem poškozeného a právu na efektivní trestní stíhání.

Tématem třetí kapitoly je adhezní řízení. Výklad je zaměřen na všechny podstatné části adhezního řízení, například na způsob uplatnění nároku, překážku uplatnění nároku, specifika náhrady majetkové škody, nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení v trestním řízení, přechod práv souvisejících s náhradou škody nebo vydáním bezdůvodného obohacení na právního nástupce nebo způsob rozhodování o nároku poškozeného.

Čtvrtá kapitola se týká postavení poškozeného ve třech typech odklonů - dohodě o vině a trestu, narovnání a podmíněném zastavení trestního stíhání. Jsou představena práva poškozeného související s těmito způsoby rozhodování a uvedeny některé nedostatky právní úpravy a specifika těchto postupu oproti standardnímu trestnímu řízení.

Závěr práce je věnován úvahám de lege ferenda. Tato část obsahuje krátký výčet častěji zmiňovaných návrhů na zlepšení postavení poškozeného v trestním řízení

a obsáhlejší pojednání o třech z navrhovaných změnách - právu poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu, soukromé žalobě a subsidiární žalobě.

Abstract

An injured party in criminal proceedings and his/her protection

This diploma thesis is focused on position of an injured party in criminal proceedings and his/her protection, which means rights, that are given to an injured. The thesis is divided into five chapters. It draws information from legal literature, legal articles, case law and other.

The first chapter focuses on definition of an injured and his/her position in criminal proceedings. This chapter contains interpretation of sections dealing with definition of an injured person (§ 43 paragraphs 1 and 2, § 44 paragraph 1 and § 310a of the Criminal Procedure Code) and interpretation of related topics such as representation of an injured, payment of the costs of an injured, distinguishing between the terms injured party and victim and the position of an injured as an entity involved in criminal proceedings and the procedural party.

Procedural rights of an injured are introduced in the second part of the thesis. They are divided into two groups according to whether they are given to all injured or only to those meeting requirements in section 43 paragraph 3 of the Criminal Procedure Code. There are short subchapters concerning two interesting issues - a prosecution with consent of an injured and a right to effective prosecution.

Decision making of damages in criminal proceedings is a topic of the third chapter. It is focused on all parts of this procedure. It concerns for example the way of enforcement of the right to damages, an obstacle for enforcing the right to damages, particularity of damages in criminal proceedings, succession and types of decisions about damages in criminal proceedings.

The fourth chapter deals with the position of an injured party in three types of diversions in criminal proceedings - plea bargaining, settlement and conditional suspension of prosecution. This chapter introduces rights of an injured in these diversions, shortcomings of the legislation and differences between these types of diversions and standard criminal proceedings.

The last part of the thesis is devoted to reflections de lege ferenda. It contains short list of suggestions for improvement in criminal proceedings which are frequently

being mentioned. Three suggestions (the right to file an opposition to penal order, civil action and subsidiary action in criminal proceedings) are elaborated more specifically.

Klíčová slova

Poškozený v trestním řízení

Procesní práva

Náhrada škody v trestním řízení

Key words

An injured party in criminal proceedings

Procedural rights

Damages in criminal proceedings